VERICA TRSTENJAK
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2011. december 6.[1]

C-472/10. sz. ügy

Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság
kontra
Invitel Távközlési Zrt.

(A Pest Megyei Bíróság [Magyarország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Fogyasztóvédelem — 93/13/EGK irányelv — A 3. cikk (1) bekezdése a melléklet 1. j) és 2. d) pontjával összefüggésben értelmezve — 6. és 7. cikk — A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételek — A vállalkozót a szerződési feltételek érvényes indok nélküli, egyoldalú megváltoztatására feljogosító, az árváltoztatási módszert egyértelműen le nem író szerződési feltétel — A feltétel tisztességtelen jellege közérdekű kereset alapján történő megállapításának joghatásai — Actio popularis — Nemzeti megállapítási ítéletek erga omnes hatálya”

I – Bevezetés

1. A jelen ügy alapjául a magyarországi Pest Megyei Bíróság (a továbbiakban: kérdést előterjesztő bíróság) által az EUMSZ 267. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem szolgál, amelynek keretében e bíróság több kérdést tett fel a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről szóló 93/13/EGK tanácsi irányelv[2] értelmezése tekintetében. A jelen ügy alkalmat ad a Bíróságnak arra, hogy értelmezési hatáskörét gyakorolva további jogkérdéseket tisztázzon ezzel az irányelvvel kapcsolatban. Annak ellenére ugyanis, hogy ezen irányelv a kibocsátása óta nagyrészt változatlan maradt, máig összetett anyagi és eljárásjogi kérdéseket vet fel, amint azt az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek tekintélyes száma is mutatja. E vonatkozásban megjegyzendő, hogy az Európai Parlament és a Tanács által 2011. október 25-én elfogadott, a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU irányelv[3], amely a nemzeti fogyasztóvédelmi rendelkezések teljes harmonizációjának szándékán alapul, csak szórványosan módosította a 93/13 irányelvet, amely módosítások az itt felvetett jogkérdések megoldását nem befolyásolják.

1 — Az indítvány eredeti nyelve: német.

2 — A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL L 95., 29. o., magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.).

3 — A fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 304., 64. o.). A tagállamok az *Európai Unió Hivatalos Lapjában* 2011. november 12-én közzétett ezen irányelvet 2013. december 13-ig kötelesek nemzeti jogukba átültetni. Ezen irányelv 32. cikke, amely 8a. cikként kerül majd be a 93/13 irányelvbe, előírja a tagállamok számára a Bizottság tájékoztatásának kötelezettségét egyes különleges nemzeti jogi rendelkezések meghozataláról bizonyos területeken, mégpedig a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti tartalmi vizsgálat körének kibővítésére és a tisztességtelennek minősülő szerződési feltételek tagállamonkénti felsorolásának bevezetésére vonatkozóan. A fogyasztók jogairól szóló irányelv kibocsátása egybeesik a közös európai adásvételi jogról szóló rendeletre vonatkozó bizottsági javaslat (COM(2011) 635 végleges) 2011. október 11-i benyújtásával. Ez a tervezet, lehetőségként, a felek erre irányuló kifejezett rendelkezése esetén előírja az európai kötelmi jog alkalmazását a határokon átnyúló adásvételi szerződésekre. A dokumentum 8. fejezete (79–86. cikk – „Tisztességtelen szerződési feltételek”) rendelkezéseket tartalmaz mind a kereskedő és fogyasztó között létrejött szerződésekben szereplő tisztességtelen feltételekre vonatkozólag – melyek nagymértékben megfelelnek a 93/13 irányelv rendelkezéseinek –, mind pedig a kereskedők között létrejött szerződésekben szereplő tisztességtelen feltételekre vonatkozólag (a fogyasztói magánjog területén megjelenő jogfejlődéssel kapcsolatban lásd Wendehorst, C., „Auf dem Weg zu einem zeitgemäßen Verbraucherprivatrecht: Umsetzungskonzepte”, *Neuordnung des Verbraucherprivatrechts in Europa? – Zum Vorschlag einer Richtlinie über Rechte der Verbraucher*, Bécs 2009, 154. és azt követő oldalak; a nemzetközi magánjog területén pedig Ferrari, F., *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa*, Gottmadingen 2007, 57. o.).

2. Az előzetes döntéshozatali kérelem a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (a továbbiakban: az alapeljárás felperese) és az Invitel Távközlési Zrt. (a továbbiakban: az alapeljárás alperese) között egy bizonyos szerződési feltétel érvényességére vonatkozóan folyamatban lévő jogvitán alapul, amelyet az alperes az általános szerződési feltételek (a továbbiakban: ÁSZF) részeként rendszeresen alkalmaz az ügyfelekkel kötött szerződéseiben, és amely jogot biztosít számára arra, hogy egyedi szolgáltatásokért utólagosan bizonyos költségeket és díjakat számoljon fel az ügyfeleivel szemben, amelyek számítási módját azonban nem kötötték ki a szerződésben. A felperes, amely ebből a körülményből a szerződési feltétel tisztességtelen jellegére következtet, a kérdést előterjesztő bíróságtól egyrészt a szóban forgó feltétel érvénytelenségének megállapítását, másrészt e költségek és díjak visszatérítését kérte.

3. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésnek, amely tulajdonképpen két részkérdésből tevődik össze, a célja lényegében az, hogy a Bíróság adjon iránymutatást arra vonatkozólag, hogy az uniós jogalkotó által a fogyasztók védelme érdekében a 93/13 irányelvvel bevezetett szabályozást miképpen kell a tagállami jogrendszerekben kialakítani annak érdekében, hogy ez a célkitűzés teljesüljön. A középpontban az a kérdés áll, hogy a 93/13 irányelv milyen előírásokat tartalmaz a fogyasztóvédelmi szervezetek azon lehetőségével kapcsolatban, hogy a fogyasztók érdekében a tisztességtelen feltételekkel szemben ők maguk lépjenek fel bírósági úton. Ezt követően az a kérdés merül fel, hogy milyen joghatása lehet a nemzeti jogrendszeren belül egy nemzeti bíróság olyan ítéletének, amely megállapítja egy adott szerződési feltétel tisztességtelen jellegét. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés tárgyát tekintve abban különbözik a fent említett kérdésektől, hogy annak tárgya a vitatott feltételnek a 93/13 irányelv értelmében vett esetleges „tisztességtelenné” nyilvánítása.

II – Jogszabályi háttér

A – *Az uniós jog*

4. A 93/13 irányelv célja 1. cikkének (1) bekezdése értelmében az, hogy közelítse a tagállamoknak az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseit.

5. Az irányelv 3. cikke szerint:

„(1) Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.

[…]

(3) A melléklet tartalmazza azoknak a feltételeknek a jelzésszerű és nem teljes felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.”

6. Az irányelv 4. cikke így rendelkezik:

„(1) A 7. cikk sérelme nélkül egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ.

(2) A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.”

7. Ugyanezen irányelv 6. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.”

8. Az irányelv 7. cikke szerint:

„(1) A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.

(2) Az (1) bekezdésben említett eszközök olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek lehetővé teszik, hogy a nemzeti fogyasztóvédelmi jogszabályok szerint jogos érdekkel rendelkező személyek vagy szervezetek eljárást kezdeményezzenek a vonatkozó nemzeti jogszabály értelmében bíróság vagy illetékes közigazgatási hatóság előtt annak megítélésére, hogy a fogyasztókkal kötendő szerződésekben általános használatra kidolgozott szerződési feltételek tisztességtelenek-e, valamint megfelelő és hatékony eszközökkel élnek azért, hogy megszüntessék az ilyen feltételek alkalmazását.

(3) A saját nemzeti jogszabályok tiszteletben tartásával a (2) bekezdésben említett jogorvoslati eljárások elkülönítve vagy együttesen indíthatók az ellen az azonos gazdasági ágazathoz tartozó több eladó és szolgáltató, illetve szakmai szövetségük ellen, akik, illetve amelyek azonos általános szerződési feltételeket vagy hasonló feltételeket használnak, vagy azok használatát javasolják.”

9. A 93/13 irányelv 8. cikke a következőképpen rendelkezik:

„A tagállamok az ezen irányelv által szabályozott területen elfogadhatnak vagy hatályban tarthatnak a Szerződéssel összhangban lévő szigorúbb rendelkezéseket annak érdekében, hogy a fogyasztóknak magasabb szintű védelmet biztosítsanak.”

10. Ezen irányelv melléklete tartalmazza azoknak a feltételeknek a felsorolását, amelyek a 3. cikk (3) bekezdésének megfelelően tisztességtelennek tekinthetők:

1. „Azok a feltételek, amelyek tárgya vagy hatása az, hogy:

[…]

j) feljogosítják az eladót vagy szolgáltatót a szerződési feltételek egyoldalú megváltoztatására a szerződésben feltüntetett és érvényes indok nélkül;

[…]

l) előírják, hogy az áruk vagy szolgáltatások árának meghatározása a szállítás időpontjában történik, vagy engedélyezik az áru eladójának vagy a szolgáltatás nyújtójának, hogy egyoldalúan megemelje az árakat, mindkét esetben anélkül, hogy ennek megfelelő jogot biztosítanának a fogyasztó számára a szerződés felmondására abban az esetben, ha a megemelt ár lényegesen magasabb annál, mint amiben a szerződés megkötésekor megállapodtak;

[…]

2. A g), j) és l) pontok hatálya

[…]

d) Az l) pont nem akadályozza árindexálási záradékok alkalmazását, amennyiben azok megengedettek és az árváltoztatási módszerről egyértelmű leírás áll rendelkezésre.”

B – *A nemzeti jog*

11. A magyar Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) 290/A. §-ának (2) bekezdése értelmében a fogyasztói szerződésekben az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló, továbbá a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan, előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen kikötés semmis.

12. A Ptk. 209/B. §-ának (1) bekezdése alapján az általános szerződési feltételként a fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen kikötés a Ptk. 209/A. § (2) bekezdése szerinti érvénytelenségének megállapítását külön jogszabályban meghatározott szervezet is kérheti a bíróságtól. A bíróság a tisztességtelen kikötés érvénytelenségét a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal megállapítja.

13. A Ptk. 209/B. §-ának (2) bekezdése alapján a külön jogszabályban meghatározott szervezet kérheti továbbá az olyan általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítását, amelyet fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából határoztak meg, és tettek nyilvánosan megismerhetővé, akkor is, ha az érintett feltétel még nem került alkalmazásra. A (3) bekezdés szerint a bíróság a (2) bekezdés szerinti eljárásban, ha megállapítja a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, azt alkalmazása esetére (a jövőre nézve) – a kikötés nyilvánosságra hozójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal – érvénytelenné nyilvánítja. A tisztességtelen szerződési feltétel alkalmazója köteles a fogyasztó igényét az ítélet alapján kielégíteni. A bíróság ítéletében továbbá eltiltja a tisztességtelen általános szerződési feltétel nyilvánosságra hozóját a feltétel alkalmazásától.

14. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 39. §-ának (1) bekezdése szerint az ellen, akinek jogszabályba ütköző tevékenysége a fogyasztók széles körét érinti, vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, a fogyasztóvédelmi hatóság, a fogyasztói érdekek képviseletét ellátó társadalmi szervezet, vagy az ügyész pert indíthat a fogyasztók széles körének védelme, illetőleg a jelentős nagyságú hátrány kiküszöbölése érdekében. Ilyen per akkor is indítható, ha a sérelmet szenvedett fogyasztók személye nem állapítható meg.

15. Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (a továbbiakban: az elektronikus hírközlésről szóló törvény) 132. §-a (2) bekezdésének c) pontja szerint a szolgáltató a szerződési feltételeket egyoldalúan akkor jogosult módosítani, ha a körülményekben lényeges változás következett be. A törvény 132. §-ának (4) bekezdése lehetővé teszi a szolgáltató részére azt, hogy egyoldalúan határozza meg, mely esetekben módosíthatja az előre megfogalmazott szerződési feltételeket szerződéses jogviszony létrejöttét követően. Ezen szolgáltatói döntés jogszabályi korlátját, garanciális feltételeit nem állítja fel a jogalkotó.

16. Az elektronikus hírközlésről szóló törvény l32. §-ának (5) bekezdése szerint az előfizető a szerződést nem mondhatja fel abban az esetben, amennyiben kötelezettséget vállalt arra, hogy a szolgáltatást meghatározott időtartama alatt igénybe veszi, és az előfizetői szerződést az ebből eredő következmények figyelembevételével kötötte meg, és a módosítás a kapott kedvezményeket nem érinti. A kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint ezen jogszabályi rendelkezés a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és az üzleti tisztesség és kockázatviselés követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a fogyasztó hátrányára állapítja meg tartalmilag szinte korlátozás nélkül.

III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

17. Amint az iratokból kitűnik, az alapeljárás alperese, mint vezetékestelefon- és internetszolgáltatásokat nyújtó távközlési vállalkozás, 2008-ban módosította általános szerződési feltételeit, amely módosítások tárgya a készpénz-átutalási megbízással történő fizetés díja volt. Ezek előírják, hogy készpénz-átutalási megbízással történő fizetés esetén a szolgáltató jogosult az ebből eredő többletköltségeket kiszámlázni. Mindeközben az ÁSZF nem határozza meg, hogyan kell kiszámítani a készpénz-átutalási megbízás díját.

18. Ezzel kapcsolatban számos panasz érkezett a fogyasztóktól az alapeljárás felpereséhez, amely szerinte a fent említett szabályozás tisztességtelen jellegére utal. Erre tekintettel az alapeljárás felperese felszólította az alapeljárás alperesét az ÁSZF megfelelő módosítására, amit azonban ez utóbbi határozottan megtagadott.

19. A kérdést előterjesztő bírósághoz a magyar fogyasztóvédelmi törvény 39. §-ának (1) bekezdése alapján benyújtott közérdekű keresettel a felperes egyrészt a szóban forgó feltétel tisztességtelen jellegének megállapítását kéri a Ptk. 209/B. §-a (1) bekezdésének megfelelően, másrészt azon összegek azonnali és visszamenőleges visszatérítését, amelyeket az alperes a készpénz-átutalási megbízási díjak jogellenes kiszámlázása révén kapott.

20. A kérdést előterjesztő bíróság számára kétséges a 93/13 irányelv egyes rendelkezéseinek értelmezése. Úgy véli, az alapjogvita eldöntéséhez szükséges, hogy a Bíróság értelmezze azokat. Ezért úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

1) „[A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv] 6. cikk[ének] (1) bekezdése értelmezhető-e úgy, hogy a tisztességtelen szerződési feltétel egyetlen fogyasztóra nézve sem jelent kötelezettséget, amennyiben a fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen kikötés érvénytelenségének megállapítását jogszabályban meghatározott és erre jogosult szervezet kéri közérdekű keresetében a fogyasztók nevében *(popularis actio)?*

   A hivatkozott tanácsi [irányelv] 6. cikk[ének] (1) bekezdése értelmezhető-e közérdekű keresetindítás esetén a perben nem álló fogyasztók javára történő marasztalás, illetve a tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazásától való eltiltás esetkörére nézve úgy, hogy a fogyasztói szerződések részévé vált tisztességtelen feltétel sem az érintett összes fogyasztóra nézve, sem pedig a jövőre nézve nem jelent kötelezettséget, és így ennek jogkövetkezményeit a bíróság hivatalból köteles alkalmazni?

2) Értelmezhető-e [a 93/13/EGK tanácsi irányelv 3. cikkének (1) bekezdése, figyelemmel e 3. cikknek az irányelv melléklete 1. j) és 2. d) pontjával összefüggésben értelmezett (3) bekezdésére], akként, hogy amennyiben az eladó vagy a szolgáltató a szerződési feltételek egyoldalú módosítását az árváltoztatási módszer egyértelmű leírása és a szerződésben feltüntetett érvényes indok nélkül köti ki, az *ipso jure* tisztességtelen szerződési kikötés?”

IV – A Bíróság előtti eljárás

21. A 2010. augusztus 25-én kelt előzetes döntéshozatalra utaló határozat 2010. szeptember 29-én érkezett meg a Bíróság Hivatalához.

22. A Bíróság alapokmányának 23. cikkében megállapított határidőn belül az alapeljárás felperese, a magyar és a spanyol kormány, továbbá az Európai Bizottság terjesztett elő írásbeli észrevételeket.

23. Mivel egyetlen érintett sem nyújtott be tárgyalás tartása iránti kérelmet, a 2011. szeptember 7-i általános értekezletet követően sor kerülhetett a jelen ügyben a főtanácsnoki indítvány kidolgozására.

V – Az eljárásban részt vevők fontosabb érvei

A – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről*

24. A *magyar kormány* a Bíróság ítélkezési gyakorlatára hivatkozva rámutat, hogy a 93/13 irányelv 7. cikkében előírt közérdekű intézkedések megelőző jellegűek annyiban, hogy céljuk a tisztességtelen, a fogyasztókat károsító szerződési feltételek használatának megtiltása. A közérdekű kereset, mint eszköz, amelyre a 2009/22 irányelv ugyancsak alkalmazható, a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmét

célozza, függetlenül attól, hogy azok félként szerepelnek-e az eljárásban, vagy sem. Következésképpen a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (2) bekezdését együttesen akként kell értelmezni, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által tisztességtelennek minősített feltételek nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztók számára, és nem alkalmazhatók a jövőre nézve.

25. Egyrészt, a 93/73 irányelv szerint a nemzeti bíróságnak hivatalból kellene a szerződési feltétel tisztességtelen jellegét megállapítania, és adott esetben annak alkalmazását mellőznie, kivéve, ha a fogyasztó tiltakozik. Másrészt, a jogsértés megszüntetésére irányuló kereset elbírálása során a nemzeti bíróságnak kell meghatároznia a szerződési feltétel tisztességtelen jellege megállapításának jogkövetkezményeit.

26. A *spanyol kormány* álláspontja szerint a tisztességtelen feltétel egyetlen fogyasztó vonatkozásában sem, és a jövőre nézve sem jelent kötelezettséget, ha egy erre jogosult szervezet keresettel kéri a szerződési feltétel kötőereje hiányának megállapítását, és az eljáró bíróság a keresetnek helyt ad. Az eljáró bíróság ezenkívül köteles meghatározni, hogy melyek a tisztességtelen jelleg ilyen megállapításának, valamint az adott feltétel fogyasztói szerződésekben való alkalmazása tilalmának jogkövetkezményei.

27. A *Bizottság* arra utal, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében annak leszögezése, hogy a tisztességtelen feltételek nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, bizonyos eredmény elérésének kötelezettségét rója a tagállamokra. Az átültetés gyakorlati szabályai az egyenrangúság és hatékonyság elvének kell, hogy megfeleljenek, amint azok a Bíróság ítélkezési gyakorlatában meghatározásra kerültek.

28. Mivel a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése nem tartalmaz pontos szabályokat arra vonatkozólag, hogy milyen módon kell a tisztességtelen feltételek használatát megszüntetni, a Bizottság szerint nem ellentétes ezzel az irányelvvel, ha valamely tisztességtelen feltétel jogsértés megszüntetésére irányuló kereset következtében történő érvénytelenné nyilvánításának jogkövetkezményei nem korlátozódnak a jogvitában részt vevőkre. A magyar jogalkotás, amely előírja, hogy az ilyen érvénytelenné nyilvánítás mindenkivel szemben hatályos, aki ilyen feltételt tartalmazó szerződést köt, hozzájárul az irányelv célkitűzéseinek megvalósításához. A Bizottság továbbá kifejti, hogy nem ütközik a 93/13 irányelvbe az olyan nemzeti rendelkezés, amely szerint a nemzeti bíróság hivatalból köteles a határozatból eredő jogkövetkezményeket meghatározni, mégpedig olyan fogyasztók javára is, akik az eljárásban nem vesznek részt.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről*

29. Mind a *magyar kormány,* mind a *Bizottság* arra hivatkozik, hogy a 93/13 irányelv 3. cikke absztrakt módon minden olyan ismérvet felsorol, amely tisztességtelenné tesz egy szerződési feltételt. Az irányelv melléklete ezenkívül tartalmazza azoknak a feltételeknek a felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők. A puszta tény, hogy valamely feltétel szerepel ebben a felsorolásban, még nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezt a feltételt jogilag is tisztességtelennek kell minősíteni. Ennek megítélése ehelyett a nemzeti bíróság feladata, amelynek során figyelembe kell vennie az erre vonatkozólag általánosan meghatározott szempontokat, amelyek viszont a Bíróság értelmezési hatáskörébe tartoznak.

30. Az alapügy tényállására utalva a *magyar kormány* rámutat, hogy az ÁSZF egyoldalú, a módosítás szabályainak vagy indokának közlése nélkül történő módosítása nincs összhangban a 93/13 irányelvvel, mivel a szerződésből eredő jogok és kötelezettségek jelentős egyenlőtlenségét eredményezi. Ennek ellenére a nemzeti bíróság feladata, hogy a szóban forgó szerződési feltételt az egyedi eset körülményeire tekintettel ítélje meg, amelynek során a 93/13 irányelvben felsorolt szempontokat kell figyelembe vennie.

31. A spanyol kormány kijelenti, hogy ha az eladó vagy szolgáltató egy szerződési feltétel alapján fenntartja magának az ÁSZF egyoldalú módosításának jogát, anélkül hogy közölné az árváltoztatás gyakorlati szabályait vagy indokait, a feltételt tisztességtelennek kell tekinteni.

VI – A jogkérdésről

A – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről*

32. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés, amely két részkérdésből áll, lényegében arra irányul, hogy az egyéni szintet meghaladó, a nemzeti jog szerint a fogyasztóvédelmi szövetségek számára nyitva álló közérdekű kereset *(actio popularis)* formájában megjelenő jogvédelem magyar rendszere összeegyeztethető-e a 93/13 irányelvvel. Ezen kérdések vizsgálata alkalmat ad a 93/13 irányelv által a tisztességtelen feltételekkel szemben kialakított fogyasztóvédelmi rendszer alapvető vonásainak közelebbi megvilágítására. Az ennek során nyert megállapítások hozzá kell, hogy járuljanak a kérdést előterjesztő bíróság kérdéseinek megválaszolásához.

33. E védelmi rendszer általános bemutatásához kapcsolódva vizsgálni fogom az arra feljogosított szervezet által indítható keresetet, ahogyan azt az irányelvet elfogadó jogalkotó kialakította, ennek során arra az alapvető jelentőségű kérdésre fogok koncentrálni, hogy a közérdekű keresetet tárgyaló nemzeti bíróság ítéletének milyen joghatásokat kell kiváltania annak érdekében, hogy megfeleljen a 93/13 irányelv fogyasztóvédelmi célkitűzésének.

1. Fogyasztóvédelem mint az irányelv célkitűzése

34. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a 93/13 irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon alapul, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest gyengébb tárgyalási pozícióban van, és kevesebb információval rendelkezik, aminek következtében anélkül fogadja el az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeket, hogy befolyásolni tudná azok tartalmát.[4] E gyengébb pozícióra tekintettel a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése előírja, hogy a tisztességtelen feltételek nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve. Amint az az ítélkezési gyakorlatból következik, olyan kógens rendelkezésről van szó, amely arra irányul, hogy a szerződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében a szerződés által megállapított formális egyensúlyt a szerződő felek egyenlőségét helyreállító, valódi egyensúllyal helyettesítse.[5]

35. A 93/13 irányelv által biztosítani szándékozott védelem megvalósítása érdekében a Bíróság több alkalommal kimondta, hogy a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet csak a szerződő felektől független harmadik személytől származó pozitív beavatkozás egyenlítheti ki.[6] A Bíróság ezen elvek fényében állapította meg, hogy a nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződéses feltétel tisztességtelen jellegét.[7] A bíróság azon lehetősége, hogy hivatalból vizsgálja a feltételek tisztességtelen voltát, a Bíróság szerint éppúgy „megfelelő eszköz az irányelv 6. cikkében foglalt eredmény elérésére, vagyis annak megakadályozására, hogy az egyéni fogyasztót a tisztességtelen feltételek kössék, mint annak elősegítésére, hogy az irányelv 7. cikkében szereplő cél elérhetővé váljon, mivel az említett vizsgálat esetleges visszatartó erejének köszönhetően megszűnhet a tisztességtelen feltételek alkalmazása a fogyasztók és az eladók vagy szolgáltatók között létrejött szerződésekben”.[8] A bíróságok ezen lehetőségét a Bíróság ezenkívül szükségesnek tekintette „a fogyasztó hatékony védelmének biztosításához, különös tekintettel azon nem elhanyagolható kockázatra, amely abból ered, hogy [a fogyasztó] nem ismeri jogait, vagy nehézségekkel találja magát szemben ezek érvényesítése során”.[9]

4 — Lásd a C-240/98-C-244/98. sz., Océano Grupo Editorial és Salvat Editores egyesített ügyekben 2000. június 27-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-4941. o.) 25. pontját, és a C-168/05. sz. Mostaza Claro-ügyben 2006. október 26-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-10421. o.) 25. pontját.

5 — Lásd a fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 36. pontját és a C-243/08. sz. Pannon GSM ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-4713. o.) 25. pontját.

6 — Lásd a fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Océano Grupo Editorial és Salvat Editores egyesített ügyekben hozott ítélet 27. pontját, Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 26. pontját, és a C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones ügyben 2009. október 6-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-9579. o.) 31. pontját.

7 — Uo., 32. pont.

8 — A C-473/00. sz. Cofidis-ügyben 2002. november 21-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-10875. o.) 32. pontja és a fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 27. pontja.

9 — A fenti 8. lábjegyzetben hivatkozott Cofidis-ügyben hozott ítélet 33. pontja és a fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 28. pontja.

2. Az arra feljogosított szervezet által indítható kereset mint a 93/13 irányelv 6. és 7. cikke szerinti alapvetően megfelelő és hatékony eszköz

36. Tény, hogy az eddigi előzetes döntéshozatal iránti kérelmek túlnyomórészt az egyéni jogvédelem kérdéseit érintették, vagyis olyan eseteket, amikor a fogyasztó saját védelmében maga lép fel a tisztességtelen feltétel használatával szemben, például az adott szerződés megtámadása vagy a végrehajtás elutasítása által. Helytelen lenne azonban ebből a körülményből rögtön azt a következtetést levonni, hogy a 93/13 irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében foglalt szabályozás, amely magánszemélyeknek és szervezeteknek megengedi, hogy a fogyasztók védelme érdekében bírósági eljárást kezdeményezzenek a tisztességtelen feltételeknek az üzleti forgalomban történő használatával szemben, a gyakorlatban másodlagos jelentőségű volna.

37. Valójában ez a szabályozás – amely az absztrakt vizsgálat mechanizmusainak bevezetését írja elő – a 93/13 irányelv által létrehozott védelmi rendszert egészíti ki azáltal, hogy akkor is lehetővé teszi a tisztességtelen feltételekkel szembeni hatékony fellépést, ha a fogyasztók kivételesen – például anyagi okokból – nem vesznek igénybe jogvédelmi eszközöket. Ez megfelel a 93/13 irányelv célkitűzésének is, amely nemcsak a fogyasztók eladóval vagy szolgáltatóval való egyéni konfliktusa esetén kíván hatékony védelmet nyújtani, hanem, amint az a 7. cikk (1) bekezdéséből kitűnik, a tisztességtelen feltételek eladók vagy szolgáltatók általi alkalmazásának megszüntetésére is irányul.

38. E cél elérése érdekében a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése arra kötelezi a tagállamokat, hogy a tisztességtelen feltételek használatának hathatós kiküszöbölése érdekében „megfelelő és hatékony eszközöket” vezessenek be. Ez a kötelezettség különösen azt jelenti, hogy meg kell lennie annak a lehetőségnek, hogy valamely tisztességtelen feltétel használatát az egyedi eseten túlmenően is meg lehessen tiltani. Ennek során szóba jönnek mind polgári eljárásjogi, mind közigazgatási jogi, valamint büntető-, illetve szabálysértési jogi eszközök.[10] A tagállamok mérlegelési jogkörén belül marad annak megítélése, hogy az adott jogrendszer feltételei között végül is mely eszköz a legmegfelelőbb és leghatékonyabb. E vonatkozásban a tagállamok jogi hagyományaiknak megfelelően szabadon választhatják meg a különféle ellenőrzési mechanizmusokat. Követelmény azonban, amint az a 7. cikk (1) és (2) bekezdése rendszerének értelmezéséből következik, az eljárás megfelelő hatékonysága.[11] Idetartozik különösen az, hogy a hatáskörrel rendelkező bíróság vagy hatóság jogosult legyen döntést hozni a feltétel tisztességtelen jellegéről, és az, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre a szóban forgó feltétel használatának megszüntetése érdekében.

10 — A különböző tagállami eszközökről áttekintést ad Ebers, M., „Unfair Contract Terms Directive (93/13)”, in: *EC Consumer Law Compendium – Comparative Analysis* (kiadó: Hans Schulte-Nölke / Christian Twigg-Flesner / Martin Ebers), 422. és azt követő oldalak. Ebből kitűnik, hogy mindegyik tagállam biztosítja a bírósági eljárást a tisztességtelen feltételek megtiltása céljából. Egyes tagállamokban közigazgatási jogi eszközök jelentik a kiindulási alapot, és valamennyi tagállamban lehetőség van az arra feljogosított szervezet általi keresetindításra.

11 — Lásd Micklitz, H.-W., „AGB-Gesetz und die EG-Richtlinie über missbräuchliche Vertragsklauseln in Verbraucherverträgen”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1993, 529. o., aki arra utal, hogy az uniós jogalkotó a vizsgálat módját nem akarta befolyásolni. Ehelyett a tagállamoknak maguk dönthetik el, hogy a vizsgálattal a közigazgatási hatóságokat vagy a fogyasztóvédelmi szervezeteket bízzák-e meg, mindaddig, amíg ez a vizsgálat hatékony és megfelelő. Hasonlóképpen Pfeiffer, T., in *Das Recht der Europäischen Union – Kommentar* (kiadó: E. Grabitz / M. Hilf), IV. kötet, A5, 7. cikk, 14. pont, 3. o., aki szerint a tagállamok eldönthetik, hogy az absztrakt vizsgálati eljárás bírósági vagy hatósági eljárás legyen-e. Követelmény viszont az eljárás megfelelő hatékonysága. Damm, R., „Europäisches Verbrauchervertragsrecht und AGB-Recht”, *Juristenzeitung*, 1994., 175. o., úgy értelmezi a 93/13 irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében foglalt szabályozást, hogy a nemzeti jogrendszerek körébe tartozik annak meghatározása, hogy a tisztességtelen feltételek absztrakt vizsgálata bírósági vagy közigazgatási eljárás keretében történik-e. A szerző azonban utal arra, hogy az uniós jog eleve biztosítja az arra feljogosított szervezet által indítható keresetnek nemcsak a létezését, hanem a hatékonyságát is, mivel általa megfelelő és hatékony eszközök alkalmazandók a tisztességtelen feltételek használatával szemben.

39. A hatékony ellenőrzés legfontosabb és kötelező eszközeként az irányelv az arra feljogosított szervezet által indítható keresetet írja elő, amely egyes tagállamok jogrendszerében már a 93/13 irányelv hatálybalépése előtt ismert volt.[12] Az irányelv 7. cikkének (2) bekezdése szerint a tagállamok kötelesek biztosítani annak lehetőségét, hogy „a nemzeti fogyasztóvédelmi jogszabályok szerint jogos érdekkel rendelkező személyek vagy szervezetek eljárást kezdeményezzenek […] bíróság vagy illetékes közigazgatási hatóság előtt" annak érdekében, hogy azok megítélhessék a[z adott feltétel] tisztességtelen jellegét, és adott esetben „megfelelő és hatékony eszközökkel éljenek azért, hogy megszüntessék az ilyen feltételek alkalmazását". Az a tény, hogy az irányelv megalkotója az arra feljogosított szervezet által indítható keresetet kifejezetten előírta, arra utal, hogy azt alapvetően a 7. cikk (1) bekezdése értelmében vett megfelelő és hatékony eszköznek tartja a tisztességtelen feltételek üzleti forgalomban való használatának hosszú távú megakadályozására.

40. E tekintetben ésszerűnek tűnik utalni arra, hogy a fogyasztóvédelmi érdekeket képviselő személyek vagy szervezetek által egyes szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása vagy azok üzleti forgalomban való használatának megtiltása iránt benyújtott kereseteket minőségi szempontból nem lehet másképpen értékelni, mint az egyes fogyasztók által benyújtott kereseteket. Az előbbiekre főszabály szerint ugyanazok a megállapítások érvényesek, mint amelyek a fogyasztók szigorú védelmét indokolják, és amelyekre a Bíróság a 93/13 irányelv 6. cikkére vonatkozó ítélkezési gyakorlatát egyedi eljárások keretében alapította. Szükséges ugyanis beavatkozni a fogyasztó védelme érdekében, aki általában gyengébb pozícióban van, mégpedig oly módon, hogy az a tisztességtelen feltételt használó eladót vagy szolgáltatót attól visszatartsa. A további jogsértéstől való visszatartás eszközeként, amint azt a Bíróság a Bizottság kontra Olaszország ügyben 2002. január 24-én hozott ítéletében[13] megállapította, eljárásjogi szempontból a szóban forgó feltétel semmisségének megállapítása iránti kereseteken kívül a megelőzést szolgáló eszközök is szóba jöhetnek, például e feltétel további használatától való eltiltásra irányuló keresetek[14].

12 — Az Európai Unió összes tagállamában fennáll a tisztességtelen feltételekkel szembeni bírósági úton történő fellépés lehetősége közérdekű kereset indítása által. Minimális szintként majdnem mindegyik tagállam biztosítja jogsértés megszüntetésére irányuló kereset indításának lehetőségét olyan személyekkel szemben, akik tisztességtelen feltételeket használnak, vagy azok használatát javasolják. Főszabály szerint sürgős esetekben ezenkívül ideiglenes intézkedés iránti kérelmet lehet benyújtani a bírósághoz. Egyes tagállamok továbbá kártérítés iránti keresetet is lehetővé tesznek. Az arra feljogosított szervezet által indítható keresetnek Németországban több mint százéves történelme van. Már *a tisztességtelen verseny tilalmáról szóló* 1896-os szövege is tartalmazta az iparűzők szakmai szövetségeinek keresetindítási jogát. Az erre feljogosított fogyasztóvédelmi és gazdasági szakmai szövetségek által indítható ezen kereset kereken nyolcvan évvel később bevonult az általános szerződési feltételek jogterületére. Eszerint a polgári törvénykönyv 307–309. §-a alapján érvénytelen általános szerződési feltétel használata vagy a jogügyleti forgalomban ilyen feltétel használatának javasolása esetén a kereshetőségi joggal rendelkező intézmények, például fogyasztóvédelmi szövetségek, valamint ipar- és kereskedelmi kamarák vagy kézműveskamarák a jogsértés megszüntetésére irányuló, a használat javasolása esetén pedig visszavonásra irányuló keresetet indíthatnak *(Unterlassungsklagengesetz,* 1. és 3. §.*).* Franciaországban a közigazgatási hatósági vizsgálat és a bíróság által az egyedi jogvita keretében végzett tartalmi vizsgálat mellett 1988 óta létezik a fogyasztóvédelmi szakmai szövetségek közérdekű kereshetőségi joga *(Code de la Consommation,* L-421-1. és az azt követő cikkek). Ezek egyrészt a jogsértés megszüntetését kérhetik a keresetben (L-421-2. és L-421-6. cikk), másrészt kollektív kártérítést igényelhetnek, ha a feltétel használójának valamely cselekménye általános fogyasztói érdeket sértett (L- 421-1. és L-421-7. cikk). Lengyelországban a polgári eljárásjog a 93/13 irányelv átültetése óta először tartalmaz szabályozást az arra feljogosított szervezet által indítható keresetre vonatkozó eljárás keretében a szerződési feltételek absztrakt tartalmi vizsgálatára vonatkozóan (a polgári eljárásjogi törvénykönyv 479. és következő §-ai). Keresetindításra nemcsak a fogyasztóvédelmi szakmai szövetségek, a helyi fogyasztóvédelmi biztosok, valamint a fogyasztóvédelmi és versenyhatóság elnöke jogosult, hanem mindenki, aki a feltétel használójának ajánlata alapján megköthette volna a szerződést. Az Egyesült Királyságban a fogyasztóvédelmi szakmai szövetségek kereshetőségi joggal, a keresetet benyújtó fogyasztóvédelmi szakmai szövetség pedig perlési joggal rendelkezik *(Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999,* 11. és 12. cikk). A spanyol jog szintén előírja a fogyasztóvédelmi szakmai szövetségek kereshetőségi jogát *(Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación,* 12. és az azt követő cikkek), amely lehetővé teszi számukra a jogsértés megszüntetése, visszavonás, valamint kártérítés iránti kereset indítását. 2001-től ezenkívül a fogyasztóvédelmi szervezetek a spanyol polgári törvénykönyv alapján kártérítési igényt is benyújthatnak fogyasztók egyedi, közelebbről nem meghatározandó csoportja nevében. Ausztriában is létezik az arra feljogosított szervezet által a fogyasztók védelme érdekében indítható kereset *(Konsumentenschutzgesetz,* 28. és az azt követő cikkek). A törvényben felsorolt fogyasztóvédelmi és gazdasági szakmai szövetségek fogyasztóvédelmi jogszabály megsértése esetén kérhetik a jogsértés megszüntetését. Olaszországban hasonló a jogi helyzet *(Codice del consumo*, 37. cikk). Szlovéniában minden olyan szervezet, amely a fogyasztók jogainak és érdekeinek védelme céljából alapított, jogi személyiséggel rendelkező, a kereset benyújtását megelőzően legalább egy évvel alapított, valamint ténylegesen működő szervezet, keresetet indíthat jogellenes általános szerződési feltételek használatának valamely vállalkozással szembeni bíróság általi megtiltása, vagy szerződések, illetve azok egyes rendelkezései, vagy e szerződések részét képező általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása iránt *(Zakon o varstvu potrošnikov,* 74. és az azt követő cikkek). Portugáliában a jogsértés megszüntetése iránti és kártérítési igények érvényesítése céljából olyan fogyasztók illetve fogyasztóvédelmi szakmai szövetségek is rendelkeznek kereshetőségi joggal, akik vagy amelyek nem közvetlenül érintettek *(Lei Nr. 24/96 de defesa do consumidor,* 13. cikk).

13 — A C-372/99. sz. ügy (EBHT 2002., I-819. o.).

14 — Uo., 14. és 15. pont.

41. Az arra feljogosított szervezet által indítható kereset, mint a kollektív jogérvényesítés eszköze, nemcsak e jogorvoslati lehetőségek igénybevételét biztosítja, hanem annak ezenkívül olyan jellegzetességei is vannak, amelyek a további jogsértéstől való visszatartás hatékony eszközévé teszik.[15] Ezt az értékelést, mint az a fent hivatkozott ítéletből kitűnik, a Bíróság is osztja.[16] Az egyéni keresettel szemben az arra feljogosított szervezet által indítható keresetnek a gyakorlatban számos előnye van. A közös fogyasztói szempontok egybefogása által képes a fogyasztók érdekeit bírósági úton érvényesíteni. Az arra feljogosított szervezet által indítható keresettel a fogyasztóvédelmi szövetségek ugyanis biztosítják, hogy a fogyasztóknak súlyuk és beleszólásuk legyen, ami ebben a formában gyakran lehetetlen volna, tekintettel arra, hogy elszigetelt eljárás esetén a pozíciójuk általában gyengébb. Végül az arra feljogosított szervezet által indítható kereset hozzájárul a fogyasztó helyzetének eljárásjogi szinten történő felértékeléséhez, és mentesíti őt például polgári jogi perben a pervesztességgel járó költségkockázat alól, ami éppúgy visszatarthat egy fogyasztót az egyedi jogérvényesítéstől, mint az egyedi esetben túl alacsony perérték, amely nem érné meg az egyéni ráfordítást.[17] Az arra feljogosított szervezet által indítható kereset útján történő sikeres jogérvényesítés igazságos egyensúlyt teremt a fogyasztók és vállalkozások érdekei között, biztosítja a tisztességes versenyt, és megmutatja, hogy a fogyasztók védelme céljából az arra feljogosított szervezet által indítható kereset éppen olyan szükséges, mint az egyéni kereset.

42. A fenti indokok alapján ezek a kereshetőségi joggal rendelkező személyek és szervezetek, amennyiben az ilyen típusú keresetekre nem vonatkoznak különös szabályok – mint például az irányelv 5. cikkében foglalt értelmezési szabály[18] – hivatkozhatnak a Bíróságnak a 6. cikk (1) bekezdésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatára annak érdekében, hogy tisztességtelen szerződési feltételek használatának megtiltását kérjék.

43. A fenti megállapításokból az következik, hogy az egyéni szintet meghaladó jogvédelemnek az arra feljogosított szervezet által indítható kereset alapuló rendszere, ahogyan azt a magyar jogrendszer szabályozza, alapvetően megfelel a 93/13 irányelv előírásainak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ez a rendszer konkrét kialakításában is megfelel ezeknek az előírásoknak. A továbbiakban ezt kell megvizsgálni.

3. Az arra feljogosított szervezet által indítható kereset konkrét kialakításáról

44. Amint az a tizenkettedik preambulumbekezdéséből kitűnik, a 93/13 irányelv a tisztességtelen feltételekre vonatkozó nemzeti jogszabályoknak csak részleges és minimális harmonizációját végzi el.[19] Erre tekintettel nem lehet abból kiindulni, hogy az irányelv az arra feljogosított szervezet által indítható fogyasztóvédelmi eljárásjogi kereset egységesítését célozza. Ezzel együtt e megállapítás nem zárja ki, hogy az irányelv 7. cikkének (2) bekezdését az arra feljogosított szervezet által indítható keresetre vonatkozó jogszabályok részleges harmonizációjának tekintsük.[20]

15 — Ebben az értelemben Paisant, G., „Les limites de l'action collective en suppression de clauses abusives", *La Semaine Juridique – Édition Générale*, 18. sz., 2005., II-10057. o., az arra feljogosított szervezet által indítható kereset preventív jellegére utal. Eszerint az arra feljogosított szervezet által indítható kereset célja annak elkerülése, hogy újabb fogyasztók váljanak korábban már tisztességtelennek minősített szerződési feltételek áldozatává

16 — Lásd a fenti 13. lábjegyzetben hivatkozott Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet 14. és 15. pontját, amely ítéletben a Bíróság többek között további jogsértéstől való visszatartó hatást tulajdonít az arra feljogosított szervezet által indítható keresetnek, amikor a „preventív jelleg[et]" és „az előírt jogorvoslati lehetőségeknek a további jogsértéstől való visszatartásra irányuló célját" említi.

17 — Helyesen utal erre Del Chiappa, P., „Le associazione, la rappresentanza e la partecipazione dei consumatori", *I diritti dei consumatori* (kiadó Guido Alpa), II. kötet, Torinó, 2009., 726. o., valamint „La tutela individuale e collettiva dei consumatori", *I diritti dei consumatori* (kiadó: Guido Alpa), I. kötet, Torinó, 2009., 146. o., és Fornage, A.-C., *La mise en oeuvre des droits du consommateur contractant* (kiadó: Andreas Furrer és társai), Brüsszel, 2011., 378. o. Ha a fogyasztó számára nem tűnik kedvezőnek valamely jogérvényesítési eljárással kapcsolatos költség–haszon arány, akkor rendszerint le fog mondani arról, hogy bírósági úton érvényesítse jogait. A szerzők álláspontja szerint ezért az egyéni jogvédelem szükséges, de nem elégséges a fogyasztóvédelem hosszú távú érvényesülésének megteremtéséhez.

18 — Lásd a C-70/03. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügyben 2004. szeptember 9-én hozott ítéletet (EBHT 2004., I-7999. o.) a 93/13 irányelv 5. cikkében foglalt értelmezési szabályra vonatkozólag, és az ott található különbségtételt az egyéni fogyasztó által indítható, illetve a fogyasztók közös érdekeit képviselő személyek vagy szervezetek által indítható, a jogsértés megszüntetésére irányuló kereset között. A Bíróság ezt a különbségtételt ezen eljárások eltérő céljaival indokolta. Az első esetben a bíróságoknak vagy az illetékes szerveknek *in concreto* kell dönteniük egy már megkötött szerződésben szereplő feltétel tisztességtelen voltáról, míg a második esetben egy olyan feltétel tisztességtelen voltáról kötelesek *in abstracto* dönteni, amely bekerülhet a később megkötendő szerződésekbe.

19 — Lásd a C-484/08. sz. Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ügyben 2010. június 3-án hozott ítélet (EBHT 2010., I-4785. o.) 28. és 29. pontját.

20 — Pfeiffer, T., i. m. (10. lábjegyzet), 7. cikk, 20. pont, 5. o.

45. A részleges harmonizáció mellett szólnak az eljárás kialakítására vonatkozó, pontszerűen előforduló előírások. Ettől eltekintve az irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében a tagállamok számára kialakított azon lehetőség, hogy jogrendszerükben az arra feljogosított szervezet által indítható kereset eszközét is engedélyezzék, közvetve tájékoztatást nyújt arra vonatkozólag, hogy hogyan kell egy ilyen eljárást kialakítani, és főként, hogy a nemzeti bíróságok határozatainak milyen joghatásokat kell kiváltaniuk, mivel egy ilyen védelmi rendszer csak bizonyos feltételek teljesülése esetén szolgálhatja hatékonyan és megfelelően a fogyasztóvédelem célját is.

46. Az egyéni szintet meghaladó ilyen védelmi rendszer megléte eljárásjogi szempontból először is azt foglalja magában, hogy a fogyasztói érdekeket képviselő személyek vagy szervezetek jogosultak kell, hogy legyenek arra, hogy a megtámadott tisztességtelen feltételek érvénytelenségének bíróság általi megállapítását vagy azok üzleti forgalomban való további használatának megtiltását kérelmezzék. A 7. cikk (2) bekezdése ezért előírja, hogy olyan belső jogi rendelkezéseket kell kibocsátani, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy bíróság vagy közigazgatási hatóság előtt eljárást kezdeményezzenek. E rendelkezés jogilag akként értelmezendő, hogy kérelmezési, illetve kereshetőségi jogot kell biztosítani számukra.[21] Ezáltal eljárási pozíciót biztosítanak számukra, ami lehetővé teszi, hogy harmadik személyek érdekeit hatékonyan és megfelelően képviseljék.

a) A megállapítási ítélet harmadik személyekkel szembeni joghatásai

i) A 7. cikk (2) bekezdése szerinti absztrakt vizsgálati eljárás alapvető vonásai

47. Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy milyen joghatásokat kell a nemzeti határozatoknak kiváltaniuk a fogyasztóvédelem céljának megfelelő tekintetbe vétele érdekében, mindenekelőtt a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt alapvető jelentőségű rendelkezésre kell utalni, mely szerint a szóban forgó feltételek „nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve”. Az irányelv ezáltal kötelezően előírja a tagállamok számára a tisztességtelen jellegből eredő joghatást. Az, hogy valamely feltétel a fogyasztóra nézve nem jelent kötelezettséget, az irányelv értelmében azt jelenti, hogy a fogyasztót a tisztességtelen feltétel jogilag nem kötheti. Az ilyen feltétel körében a fogyasztóra nézve meghatározott terhek kezdettől fogva nem fejtenek ki jogi kötőerőt. A kötőerő hiánya ezért *ipso iure* beáll, az semmilyen bírósági határozatnak nem függvénye. A bíróság tehát mindössze azt állapítja meg, hogy az adott szabályozások a fogyasztóra nézve nem lehettek kötelezők.[22]

48. Maga a „kötőerő hiánya” fogalom többjelentésű, és azt a körülményt veszi tekintetbe, hogy egy feltétel tisztességtelen jellege megállapításának további jogkövetkezményei végső soron a nemzeti jog alapján alakulnak. E következmények jogrendszerenként különbözők lehetnek. Nem utolsósorban ezért használ a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése semleges fogalmat.[23] Az irányelv ezen rendelkezése egy bizonyos eredmény előírására szorítkozik, amelynek elérését a tagállamok az irányelv átültetésekor kötelesek biztosítani, nem határozza meg azonban konkrétan, hogy az adott feltételt érvénytelennek vagy hatálytalannak kell-e nyilvánítani. Ez ehelyett a pontos jogkövetkezményt szabályozó nemzeti jog körében marad.[24] A semleges fogalmak uniós jogalkotó általi használata az unión belül létező polgári jogi jogrendszerek és hagyományok sokféleségének felismerésén alapul.[25]

21 — Lásd Ulmer, P., „Zur Anpassung des AGB-Gesetzes an die EG-Richtlinie über mißbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen”, *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 1993., 337. o.

22 — Lásd Kapnopoulou, E., *Das Recht der missbräuchlichen Klausel in der Europäischen Union*, Tübingen, 1997., 150. és az azt követő oldalak.

23 — A 93/13 irányelv megalkotása folyamatának ismerete segíti e fogalom jobb megértését. Az irányelv tervezetei még „hatálytalanná” nyilvánították a tisztességtelen feltételeket. Tekintettel az amiatti nehézségekre, hogy e jogi koncepció a tagállamokban nagyon egyedi nemzeti szabályozásokat takar, a Tanács ezt a tárgyalások során inkább ellenezte. A közös álláspont keretében a Tanács inkább a kevésbé jogászi „nem lehet rájuk hivatkozni a fogyasztóval szemben” megfogalmazás mellett döntött. A következmények joghatásainak a jogrendszerük keretén belüli pontos besorolását ezáltal a tagállamok hatáskörében kellett meghagyni. Ez a megfogalmazás nyilván még nem tűnt kellően „semlegesnek”, mert az Európai Parlament kezdeményezte az új, „nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve” megfogalmazás használatát, amelyet a Bizottság a felülvizsgált tervezetébe átvett, a Tanács pedig értelemszerűen beemelt az irányelv végleges változatába (lásd Ponick, A., *Die Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen und ihre Umsetzung im Vereinigten Königreich,* Münster, 2003., 68. o.).

24 — Lásd Pfeiffer, T., i. m. (10. lábjegyzet), 6. cikk, 1. pont, 1. o., aki a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését akként értelmezi, hogy a tagállamok hatáskörében marad a tisztességtelen feltételek kötőereje hiányának jogtechnikai kialakítása.

25 — Lásd például az európai magánjog eredetével kapcsolatban Rainer, M., *Introduction to Comparative Law,* Bécs, 2010., 27. és az azt követő oldalak.

49. Kérdéses azonban, hogy az e rendelkezés által előírt jogkövetkezmény, a kötőerő hiánya, az arra feljogosított szervezet által indítható kereset esetén mennyiben érvényesíthető az érintett fogyasztó javára. Itt felmerül az az alapvető probléma, hogy szerződéses jogviszonyból eredő jogvita tárgyában hozott bírósági határozatok a tagállami eljárási jogok értelmében főszabály szerint csak a felek viszonylatában fejtenek ki jogkövetkezményt.[26] A 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének akkénti értelmezése – ahogyan azt a kérdést előterjesztő bíróság az első részkérdésben mérlegeli –, hogy valamely tisztességtelen szerződési feltétel nem jelenthet kötelezettséget a fogyasztóra nézve, ha a nemzeti bíróság törvényben meghatározott és erre jogosult szervezetnek a fogyasztók nevében indított keresete alapján semmisnek nyilvánít egy fogyasztói szerződés részét képező tisztességtelen feltételt, oda vezetne, hogy egy bírósági határozat hatálya harmadik személyekre is kiterjedne. Annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy milyen joghatásokat fejt ki egy ilyen megállapítási ítélet az alperes eladó vagy szolgáltató és az eljárásban részt nem vevő harmadik személy közötti jogviszony vonatkozásában, szükségesnek mutatkozik, tekintettel arra a körülményre, hogy a magyar kormány a Ptk. 209/B. §-ának (1) bekezdésében előírja ezt a lehetőséget.

50. Tény, hogy a Bíróság a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének jelentésével kapcsolatban ez idáig kizárólag egyéni keresetek vonatkozásában foglalt állást. Ebből azonban nem lehet azt a következtetést levonni, hogy a tisztességtelen jelleg bíróság általi megállapítása csak az eljárásban részt vevő személyek vonatkozásában fejthet ki joghatásokat. Amint már kifejtettem[27], ezen alapvető jelentőségű rendelkezés alkalmazhatósága nem egyéni keresetekre korlátozott, hanem általános rendelkezésként ilyen hatályt igényel az egyéni szintet meghaladó jogvédelemnek az irányelv 7. cikke (2) bekezdésében meghatározott mechanizmusai részére is.

51. Annak érdekében azonban, hogy az egyéni szintet meghaladó jogvédelem körébe tartozó eljárás keretében hatékonyan megvalósuljon a fogyasztóvédelmi célkitűzés, a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében előírt jogkövetkezménynek, a kötőerő hiányának akkor is érvényesülnie kell, ha a 93/13 irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében megnevezett személyek vagy szervezetek indítottak keresetet az érintett fogyasztók érdekében, mivel ellenkező esetben az arra feljogosított szervezet által indítható keresetnek csekély haszna volna a fogyasztók számára. Nem hagyható figyelmen kívül ugyanis, hogy az absztrakt vizsgálat mint az egyéni szintet meghaladó jogvédelem eszköze „általános használatra kidolgozott" tisztességtelen feltételek kiküszöbölése céljából került kidolgozásra. Ezeket a feltételeket tehát abból a célból alakították ki, hogy az üzleti forgalomban fogyasztói szerződések sokaságában használják őket. Ezért csak akkor lehet hatékonyan küzdeni ellenük, ha a nemzeti bíróság egy adott feltétel tisztességtelen jellegét megállapító határozata bizonyos szélesebb hatályt nyer.[28]

52. Mindemellett az irányelv nem tartalmaz rendelkezést a tekintetben, hogy az egyedi eljáráson túlmutatóan hogyan kell joghatásokat kifejtenie egy szerződési feltétel tisztességtelen jellege bíróság általi megállapításának. Mivel az uniós jog szintjén nincs pontosabb szabályozás, abból kell kiindulni, hogy a tagállamok e téren megőrzik szabályozási hatáskörüket. Ez a megállapítás következetes is, tekintettel arra, hogy a 93/13 irányelv 7. cikkében szereplő előírásoknak egyaránt kell vonatkozniuk a

26 — A legtöbb tagállam eljárásjogában közös vonás, hogy egy konkrét szerződéses jogviszonyból eredő jogvita tárgyában, valamely feltétel tisztességtelen voltával kapcsolatban hozott bírósági határozat a feltétel további használatát nem akadályozza meg automatikusan, például mert egy ilyen határozat jogereje csak a felek viszonylatában érvényesül. A fogyasztóknak az üzleti forgalomban a tisztességtelen feltételekkel szembeni védelme érdekében azonban egyes nemzeti jogrendszerek megengedik az eltérést ettől az elvtől, például Lengyelországban, Magyarországon és Szlovéniában, ahol egyes bírósági határozatok *erga omnes* hatállyal bírnak (lásd Ebers, M., i. m., [9. lábjegyzet], 431. o.). Egyes tagállamok a fogyasztóvédelem érdekében előzetes intézkedéseket tettek annak megakadályozására, hogy eladók vagy szolgáltatók hasonló, egy bírósági határozat jogereje által esetlegesen már nem érintett feltételeket használjanak: így például az Egyesült Királyságban az *Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999* 12. cikkének (4) bekezdése értelmében a jogsértés megszüntetésére irányuló kereset tárgyát tekintve nemcsak egy adott feltételre, hanem hasonló feltételekre vagy hasonló hatást kiváltó feltételekre is kiterjedhet. Ehhez hasonlóan Cipruson a jogsértés megszüntetésére irányuló kereset nemcsak egyetlen eladó vagy szolgáltató ellen, hanem szolgáltatók olyan csoportja ellen is indítható, akik ugyanolyan vagy hasonló feltételt használnak, ilyen feltétel használatát javasolják, függetlenül attól, hogy az érintett vállalkozások ugyanazon az üzleti területen működnek-e, vagy sem. Ennek megfelelően ezekben az országokban megakadályozható, hogy vállalkozások megkerüljék a bírósági határozatokat, azáltal hogy a megtámadott feltételt helyettesítik egy hasonló tisztességtelen feltétellel (lásd Ebers, M., i. m., [9. lábjegyzet], 432. o.).

27 — Lásd a jelen indítvány 40. pontját.

28 — Kapnopoulou, E., i. m. (22. lábjegyzet, 161. o.), utal rá, hogy a szakmai szövetség által az átlagfogyasztó érdekében indított perben tisztességtelennek minősített feltételek a későbbiekben általános jelleggel nem alkalmazhatók.

bírósági és közigazgatási eljárásra, amely eljárások konkrét kialakítása tagállamonként jelentősen eltérhet. Az ilyen kiindulási alap ezenkívül összhangban van a tagállamok szervezetalakítási és eljárási autonómiájának a Bíróság ítélkezési gyakorlata által elismert elvével, amely szerint az uniós jog közvetett alkalmazása során a tagállamok felelősek maradnak a hatáskörrel rendelkező hatóságok létrehozásáért és intézményi kialakításáért, és főszabály szerint saját nemzeti eljárási és államszervezeti jogukat kötelesek alkalmazni. [29]

53. Tekintettel arra a tényre, hogy a jelen ügyben csak az arra feljogosított szervezet által indítható keresetről mint eszközről van szó, vizsgálatomat a lehetséges polgári eljárásjogi szempontokra fogom korlátozni. Elképzelhető hatékony eszköz volna, hogy csak egy példát említsek, egy egyedi esetben hozott, tisztességtelen jelleget megállapító bírósági ítélet jogerejének kiterjesztése, ami alapvetően összeegyeztethető volna a 93/13 irányelvvel. [30] Egyrészt, amint azt a Bíróság legutóbb az Asturcom Telecomunicaciones ügyben hozott ítéletben [31] megállapította, uniós szabályozás hiányában a jogerő elvének végrehajtása részletes szabályainak meghatározása a tagállamok eljárási autonómiájának elve alapján azok belső jogrendjébe tartozik. [32] Másrészt, a jogerő harmadik személyekre vonatkozó kiterjesztése alkalmas volna a tisztességtelen feltétel kötőereje hiányának az adott szerződéses jogviszonyon belüli elérésére. Végső soron a tagállamok mérlegelési jogkörében marad annak megítélése, hogy az adott tagállami jogrendszerek feltételei között milyen eszköz a legalkalmasabb és a leghatékonyabb. E vonatkozásban a tagállamok maguk ítélhetik meg a választandó eszköz hatékonyságát.

54. Nem mentesül viszont a tagállam azon kötelezettség alól, hogy egyéb intézkedéseket tegyen, ha valamely nemzeti jogi eszköz végérvényesen hatástalannak bizonyult. [33] Ezzel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a tagállamok mozgástere a kialakítás során semmi esetre sem korlátlan. A tagállam ehelyett csak az uniós jog általános határai között rendelkezik az őt megillető jogviszony-alakítási mozgástérrel, ami végeredményben azt jelenti, hogy a túlzott beavatkozás az alapjogi védelem mellett az arányosság uniós jogi elvével is ellentétes. [34] A választott eszköz „megfelelősége” kritériumának kifejezett említése az irányelv 7. cikkében azt jelzi, hogy az arányosság elve olyan további fontos jogi szempontot jelent, amelynek alapján valamennyi eszköz uniós joggal való összeegyeztethetőségét meg kell ítélni.

ii) Nemzeti megállapítási ítélet *erga omnes* hatályának összeegyeztethetősége

55. Az irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében található, az absztrakt vizsgálati eljárásra vonatkozó szabályozás alapvető vonásainak bemutatását követően a továbbiakban azt kell megvizsgálni, hogy a 93/13 irányelvvel ellentétes-e az alapügyben szereplőhöz hasonló nemzeti szabályozás, amely nemzeti bírósági megállapítási ítéletek számára nemcsak a bírósági eljárásban részt vevő felek vonatkozásában keletkeztet joghatást, hanem rajtuk kívül mindenki vonatkozásában *(erga omnes),* aki az eladóval vagy szolgáltatóval szerződést kötött.

56. Ennek érdekében először ezen nemzeti szabályozásnak a „hatékonyság” követelményével való összeegyeztethetősége kérdését kell vizsgálni, amelynek körében a nemzeti jogalkotó számára a fenti megállapítások értelmében kellően széles mérlegelési jogot kell biztosítani nemzeti polgári eljárási jogának kialakítása tekintetében.

29 — Lásd Augsberg, I., „Europäisches Verwaltungsorganisationsrecht und Vollzugsformen”, *Verwaltungsrecht der Europäischen Union* (kiadó: Jörg Philipp Terhechte), Baden-Baden, 2011., 6. §., 21. pont, 219. o., Galetta, D. U., *Procedural Autonomy of EU Member States: Paradise Lost?,* Heidelberg, 2011., 11. o. nézete szerint a tagállamok eljárási autonómiája arra vezethető vissza, hogy az Európai Unió az eljárásjog területén nem rendelkezik hatáskörökkel. Ennek ellenére az *effet utile,* valamint az uniós jog közvetlen hatályának elve lehetővé teszi, hogy az uniós jogalkotó céljai elérése érdekében igénybe vegye a tagállami eljárásjogot.

30 — Ebben az értelemben Pfeiffer, T., a 11. lábjegyzetben idézett mű, , 7. cikk, 3. pont, 2. o.

31 — A fenti 6. lábjegyzetben hivatkozott Asturcom Telecomunicaciones ügyben hozott ítélet.

32 — Uo., 38. pont.

33 — Lásd Paisant, G., a 15. lábjegyzetben idézett mű, II-10057. o., aki a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) és (2) bekezdése szerinti hatékonyság követelményére utal.

34 — Lásd Pfeiffer, T., a 11. lábjegyzetben idézett mű, 7. cikk, 3. pont, 2. o.

57. Egy tisztességtelennek minősített feltétel semmisségének az alperes eladó vagy szolgáltató által kötött összes szerződésre kiterjedő hatállyal történő bíróság általi megállapítása objektíven szemlélve hozzájárul e feltétel üzleti forgalomban történő használatának megszüntetéséhez. Egy ilyen ítélet által kiváltott *erga omnes* hatály ugyanis egyszerre vonja ki a kérdéses feltételt az összes szerződésből, amelybe bekerült, anélkül hogy az egyes fogyasztók kénytelenek volnának azt saját maguk bíróság előtt megtámadni. A feltétel semmisségének megállapítása által egyidejűleg elrendelésre kerül az egyik legmélyrehatóbb jogkövetkezmény is, amelyet egy polgári jogi szabályozás elrendelhet. Ez biztosítja, hogy az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt előírások – a fogyasztó tekintetében a kérdéses feltétel kötőereje hiányának elrendelése – átültetésre kerüljenek. Nem utolsósorban az ilyen ítélet széles körű hatálya alapján feltételezhető, hogy annak ezenkívül visszatartó ereje is lesz olyan más eladók vagy szolgáltatók vonatkozásában, akik az üzleti forgalomban hasonló feltételeket szándékoznak használni. A vita tárgyát képező nemzeti szabályozás ezért alkalmas arra, hogy hosszú távon is elősegítse a fogyasztók védelmét.

58. Következésképpen a szóban forgó nemzeti szabályozás megfelel a 93/13 irányelv 7. cikkének (2) bekezdése szerinti „hatékonyság” feltételének.

59. A nemzeti szabályozás ezen kívül megfelelő eszköznek tűnik „az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben” a tisztességtelen feltételek alkalmazásának megszüntetésére (a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése). Mindenesetre semmi sem utal arra, hogy ez a nemzeti szabályozás aránytalanul beavatkozna uniós jog által védett alapjogi helyzetekbe, és ezáltal alkalmatlan fogyasztóvédelmi eszköznek bizonyulhatna. Különösen nem terhel – a meghallgatáshoz való jog sérelmével – aránytalan joghatásokat a megállapítási ítélet meghozatalához vezető eljárásban részt nem vevő eladókra vagy szolgáltatókra. A jelen indítvány 11. és az azt követő pontjaiban ismertetett nemzeti szabályozás szerint, különösen a Ptk. 209/A. §-ának (2) bekezdése szerint ugyanis abból kell kiindulni, hogy a kötőerő hiányát kimondó ítélet csak azt az eladót vagy szolgáltatót érinti, amely ellen a kereset konkrétan irányul. A vele szemben hozott ítélet *erga omnes* hatálya nem teszi tehát szükségessé annak alkalmazását bármely más olyan eladóval vagy szolgáltatóval szemben, amely történetesen hasonló hangzású feltételt használ, de a feltétel kötőereje hiányának megállapítását kimondó ítélet meghozatalához vezető eljárásban egyáltalán nem vett részt.

60. Ha ez volna a helyzet, súlyos eljárásjogi és alapjogi kétségek merülnének fel ezzel szemben: nehezen volna ugyanis összeegyeztethető a tisztességes eljárás alapelveivel az eljárásban részt nem vevőket terhelő *erga omnes* hatály, mivel ők meg volnának fosztva attól a lehetőségtől, hogy egy őket érintő ítélet kihirdetése előtt nyilatkozzanak arra vonatkozólag, hogy tisztességtelen feltétel üzleti forgalomban való használatát róják a terhükre. A meghallgatáshoz való jog, amely a jogállami cselekvés következményének minősül, és az uniós jog ítélkezési gyakorlat által elismert alapvető elvei közé tartozik,[35] nem volna kellően biztosítva a különbségtétel nélküli, az eljárásban részt nem vevőket érintő *erga omnes* hatály esetén, és ezáltal a szóban forgó nemzeti szabályozás nem volna megfelelő az irányelv 7. cikkének értelmében. E vonatkozásban azonban ki kell emelni, hogy az uniós jog által védett alapvető jogokkal való összeegyeztethetőség kérdése kizárólag annyiban merül fel, amennyiben nemzeti bírósági ítéletek *erga omnes* hatálya a 93/13 irányelv hatálya alá tartozó eszközök egyike. Az eljárásban részt nem vevők számára kedvező *erga omnes* hatály viszont nem látszik problematikusnak. Mivel az eljárási alapjogok sérelme legalábbis a Bíróság által nyújtott támpontok alapján nem nyilvánvaló, a továbbiakban abból kell kiindulni, hogy a „megfelelőség” feltétele szintén teljesül.

61. Mindebből következik, hogy a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) és (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett 6. cikkének (1) bekezdésével nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely szerint egy bizonyos eladó vagy szolgáltató által használt tisztességtelen szerződési feltétel nem jelent kötelezettséget a fogyasztóra nézve, ha a nemzeti bíróság törvényben meghatározott és erre jogosult szervezet keresete alapján semmisnek nyilvánít egy fogyasztói szerződés részét képező tisztességtelen feltételt.

35 — Lásd a 32/62. sz. Alves-ügyben 1963. július 6-án hozott ítéletet (EBHT 1963., 109. o.), a 136/79. sz., National Panasonic kontra Bizottság ügyben 1980. június 26-án hozott ítélet (EBHT 1980., 2033. o.) 21. pontját és a C-48/96. P. sz., Windpark Groothusen kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-2873. o.) 47. pontját.

iii) A jogsértés megszüntetésére irányuló kereset összeegyeztethetősége

62. A második részkérdéssel a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azzal kapcsolatban kér iránymutatást, ellentétes-e a 93/13 irányelvvel az olyan nemzeti szabályozás, amely törvényben meghatározott és erre jogosult szervezet részére biztosítja a jogot, hogy keresetet indítson olyan feltételek használatának abbahagyására való kötelezés iránt, amelyek tisztességtelen jellege előzőleg bírósági ítéletben megállapításra került.

63. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a 93/13 irányelv – az egyes gazdasági ágazatokban alkalmazott általános feltételek előzetes ellenőrzésének a huszonnegyedik preambulumbekezdésben említett lehetőségétől eltekintve – a tagállamokat nem akadályozza meg saját eljárásjoguk oly módon való kialakításában, hogy megelőző jellegű intézkedések is elrendelhetők legyenek a tisztességtelen feltételek üzleti forgalomban történő használatának megtiltása érdekében. Sokkal inkább ennek ellenkezőjéről van szó, ahogyan az a 93/13 irányelv 7. cikke (2) bekezdésének értelmezéséből következik.

64. Az irányelvnek ez a rendelkezése egyrészt előírja, hogy bizonyos személyek vagy szervezetek számára biztosítani kell annak jogát, hogy bírósági eljárást kezdeményezzenek nemcsak avégett, hogy a bíróságok megítélhessék, hogy a szerződési feltételek tisztességtelenek-e, hanem avégett is, hogy e személyek és szervezetek „megfelelő és hatékony eszközökkel él[hesse]nek azért, hogy megszüntessék az ilyen feltételek alkalmazását”. A különleges szabályozási koherenciára tekintettel az „eszközök” meghatározatlan jogi fogalma alatt e rendelkezés értelmében azokat a bírósági határozatokat, illetve hatósági rendelkezéseket kell érteni, amelyeket az adott nemzeti jogrendszer az eljárásjogában előír, és amelyek kérelemre vagy hivatalból a fogyasztók védelmét szolgálhatják. E rendelkezés szövegéből is az következik, hogy az irányelv megalkotója különbséget tesz az egyéni szintet meghaladó jogvédelem kategóriáinak két egymást kiegészítő fajtája között. Az első kategóriába valamely feltétel tisztességtelen jellegének megállapítására irányuló eljárás tartozik, míg a másik kategória az összes egyéb, a tagállamok által meghatározandó „megfelelő és hatékony eszközt” öleli fel.

65. Az irányelv ezen rendelkezéséből másrészt az következik, hogy a meghozandó intézkedéseknek „általános használatra kidolgozott” tisztességtelen feltételek ellen kell irányulniuk. Ennek megfelelően egyedül az számít, hogy a feltétel megalkotója azt egy bizonyos lehetséges használatra tekintettel fogalmazta-e meg. Így tehát nem követelmény, hogy valamely általános használat már konkrétan vagy bizonyosan megtervezett legyen.[36] Az irányelv e rendelkezésének célja, hogy a lehetséges érintettek számára jövőbeni jogsérelmek esetére jogvédelmi lehetőséget teremtsen. Az, ahogyan ez a rendelkezés az irányelv egyes nyelvi változataiban megfogalmazásra került („általános használatra”)[37], alátámasztja ezt az értelmezést. Arra utal ugyanis, hogy megelőző intézkedéseket kell elrendelni annak megakadályozása érdekében, hogy az eladó vagy szolgáltató egy bizonyos tisztességtelen feltételt a jövőben az üzleti forgalomban használjon.

66. Ezen támpontok alapján a jogsértés megszüntetésére irányuló keresetek bevezetése nemcsak hogy megengedhetőnek tűnik uniós jogi szempontból, hanem az irányelv céljának elérése szempontjából egyenesen eljárásjogi szükségszerűségnek tűnik.[38] Az egyéni szintet meghaladó jogvédelem, amelyet a 93/13 irányelv 7. cikke a tagállamoktól megkövetel, e szabályozás céljára és tartalmára tekintettel nem volna teljes, ha mindössze egy adott időpontban létező tisztességtelen feltétel kiiktatásának megengedésére szorítkozna, anélkül azonban, hogy előírná az e feltétel használatára vonatkozó általános tilalom elrendelésének, és megsértése esetén e tilalom alkalmazását szolgáló intézkedések meghozatalának a lehetőségét.

36 — Lásd Pfeiffer, T., a 11. lábjegyzetben idézett mű, 7. cikk, 9. pont, 3. o.

37 — Így például a német („im Hinblick auf”), a francia („en vue de”), a spanyol („con vistas a”), a portugál („com vista a”) és a dán („med henblik på”) nyelvi változat.

38 — „A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelv végrehajtásáról szóló jelentés[ében]” (COM(2000) 248 végleges, 26. o.), a Bizottság rámutat, hogy a jogsértés megszüntetésére irányuló bírósági kereset a tisztességtelen feltételek megtiltásának szokásos rendszerébe tartozik. Fornage, A.-C., a 17. lábjegyzetben idézett mű, 380. o., a 93/13 irányelv 7. cikkének és huszonharmadik preambulumbekezdésének szövegére utalva szintén azt az álláspontot képviseli, hogy a tagállamok a fogyasztók érdekeinek védelmében kötelesek a fogyasztóvédelmi szakmai szövetségek számára megengedni jogsértés megszüntetésére irányuló kereset indítását.

67. E szükségszerűség tudatában bocsátotta ki az uniós jogalkotó a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló, 2009. április 23-i 2009/22/EK európai parlamenti tanácsi irányelvet [39]. Ezen irányelv – amely 2009. december 29-i hatállyal az azt megelőző, 98/27/EK irányelv [40] helyébe lépett – célja, hogy közelítse a fogyasztóknak az I. mellékletben felsorolt irányelvekben foglalt kollektív érdekeinek védelmét célzó, jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokra vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket. Ennek a belső piac zavartalan működését kell biztosítania. E vonatkozásban hangsúlyozni kell azt a körülményt, hogy a jelen eljárás szempontjából releváns 93/13 irányelv is az I. mellékletben felsorolt irányelvek közé tartozik. A 2009/22 irányelv kiegészíti a 93/13 irányelv 7. cikkének (2) bekezdése által nyújtott eljárásjogi jogvédelmet. [41]

68. Eljárás indítására van feljogosítva a 2009/22 irányelv 3. cikke értelmében „bármely olyan testület vagy szervezet, amelyet valamely tagállam jogának megfelelően hoztak létre, és amelynek jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy betartassa a fogyasztóvédelmi rendelkezéseket”. Ezt a rendelkezést, mivel messzemenően egyezik a 93/13 irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében foglalt rendelkezéssel, akként kell értelmezni, hogy főszabály szerint az alapeljárás felpereséhez hasonló fogyasztóvédelmi szervezetek is jogosultak jogsértés megszüntetésére irányuló keresetet indítani, ha teljesítik az erre vonatkozó tagállami követelményeket.

69. A szóban forgó nemzeti szabályozást – ahogy az a második részkérdésben szerepel – a fenti megfontolások fényében vizsgálva, az objektíve szemlélve mindenképpen megfelel a „hatékonyság” követelményének annyiban, amennyiben olyan személyek és szervezetek számára, akiknek vagy amelyeknek a fogyasztók védelméhez jogos érdeke fűződik, megengedi, hogy valamely szerződési feltétel semmisségének bíróság általi megállapítását és a konkrét eladónak vagy szolgáltatónak a jogsértés megszüntetésére való kötelezését kérjék még azt megelőzően, hogy ez a tisztességtelennek minősített szerződési feltételt az üzleti forgalomban felhasználná. Az absztrakt vizsgálatra hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróságok korai beavatkozása biztosítja, hogy az érintett feltétel nem kerül be a fogyasztókkal kötendő szerződésekbe. Továbbá a törvény által biztosított azon lehetőség, hogy megállapítható a semmisség, és e jogkövetkezmény a jövőre nézve, és az eladó vagy szolgáltató összes jogviszonyára vonatkozólag érvényesülhet, azzal az előnnyel is jár, hogy ezáltal elkerülhető az egyszer már tisztességtelennek minősített feltétel ismételt alkalmazása. Különösen ha a jogsértés megszüntetésére való, bíróság általi kötelezés megsértése esetére érzékeny szankció volna kilátásba helyezve, ami az eljárásjogban gyakran előfordul, akkor a jogsértés megszüntetésére irányuló kereset még hatékonyabb védelmet jelentene a tisztességtelen feltételekkel szemben.

70. A teljesség kedvéért utalni kell arra, hogy a kérdéses nemzeti szabályozás nem ír elő olyan eljárást, amely a huszonnegyedik preambulumbekezdés szerinti előzetes engedélyezésre irányuló eljáráshoz volna hasonlítható, mivel egy adott feltétel használata nincsen például bírósági vagy hatósági engedélyezés feltételéhez kötve. Ehelyett az absztrakt vizsgálati eljárás megindításáról kizárólag a 93/13 irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében felsorolt, kereshetőségi joggal rendelkező személyeknek és szervezeteknek kell dönteniük.

71. Arra szintén nem utal semmi, hogy ez a nemzeti szabályozás az uniós jog által védett alapjogi helyzetekbe avatkozhatna aránytalanul be, és ezáltal végső soron ellentétben állhatna a „megfelelőség” követelményével. A fentebb, a jelen indítvány 59. és az azt követő pontjaiban az eljárásban részt nem vevő eladókat vagy szolgáltatókat terhelő *erga omnes* hatállyal szemben kifejtett kétségek mindazonáltal itt is megfelelően érvényesek. Mivel ez a feltétel is teljesül, abból kell kiindulni, hogy a nemzeti szabályozás összeegyeztethető a 93/13 irányelvvel.

39 — HL L 110., 30. o.

40 — A fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló, 1998. május 19-i 98/27/EK európai parlamenti tanácsi irányelv (HL L 166., 51. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 4. kötet, 43. oldal).

41 — Ebben az értelemben Stuyck, J., „Public and Private Enforcement in Consumer Protection: General Comparison EU-USA”, *New Frontiers of Consumer Protection – The Interplay Between Private and Public Enforcement,* Oxford, 2009., 78. o.

72. A második részkérdésre ezért tehát azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) és (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett 6. cikkének (1) bekezdésével nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely szerint ha közérdekű kereset alapján a bíróság olyan ítéletet hoz, amely az eljárásban félként részt nem vevő fogyasztók számára is kedvező, vagy amely megtiltja egy előre meghatározott, tisztességtelen feltétel használatát, a fogyasztói szerződések részét képező tisztességtelen feltétel az érintett fogyasztók számára a jövőre nézve sem jelent kötelezettséget az alperes eladóval vagy szolgáltatóval szemben.

iv) A beszedett költségek és díjak visszatérítése

73. További kérdés, amely ugyan nem szerepel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések között, amelyre azonban a kérdést előterjesztő bíróság – amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban kifejtettekből kitűnik – nyilvánvalóan választ szeretne kapni, az olyan nemzeti szabályozásnak a 93/13 irányelvvel való összeegyeztethetőségét érinti, amely szerint az eljárásban félként részt nem vevő fogyasztók követelhetik a szolgáltatótól a tisztességtelen feltételek alapján beszedett költségek és díjak visszatérítését. A kérdést előterjesztő bíróság a kérdést úgy fogalmazta meg, hogy azt kívánja tudni, az eljárásban félként részt nem vevő fogyasztók hivatkozhatnak-e a 93/13 irányelv rendelkezéseire egy ilyen visszatérítési igény érvényesítése céljából.

74. Nézetem szerint erre a kérdésre ebben a formában nemleges választ kell adni, mivel a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése csak azt írja elő, hogy a tisztességtelen feltétel a fogyasztóra nézve „nem jelent[het] kötelezettséget”, míg az erre vonatkozó feltételeket „a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései[ben]” kell meghatározni. Ez azt jelenti, hogy a tagállamokra marad a kötőerő hiányának saját nemzeti jogrendszerükbe történő jogtechnikai átültetése. Nem az irányelv szabályozza viszont azokat az esetleges fogyasztói igényeket, amelyek olyan teljesítések visszatérítésére irányulnak, amelyekhez az eladó vagy szolgáltató a fogyasztóval kötött szerződéses megállapodás részleges semmissége okán jogalap nélkül jutott hozzá. A visszatérítés iránti igények célja azon vagyonmozgások érvénytelenítése, amelyek ugyan joghatályosan, de a szükséges jogi alap nélkül mentek végbe. A vagyoni viszonyokat kell ezáltal a törvénynek megfelelő jogi állapottal összehangolni. A visszatérítés iránti igények ezáltal a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének tulajdonképpeni céljánál jóval többet nyújtanak. E szabályozás jogalkotói célja ugyanis mindössze annak biztosítása, hogy a tisztességtelen szerződési feltétel ne rójon kötelezettségeket a fogyasztóra.

75. Ugyanígy kell megválaszolni ezt a kérdést az egyéni szintet meghaladó jogvédelem követelményeinek szempontjából is, amire az irányelv e rendelkezése, általános hatályából kifolyólag, szintén alkalmazandó. Tény, hogy a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése megfelelő és hatékony eszközöket követel meg a tisztességtelen feltételek alkalmazásának megszüntetése érdekében. Nem követeli meg azonban a vagyoni viszonyok törvénynek megfelelő jogi állapottal való összehangolását. Ez ehelyett a nemzeti jog szabályozási tárgykörében marad.

76. Tekintettel arra, hogy a nemzeti jogalkotás a 93/13 irányelvben előírtaknál több jogot biztosít a fogyasztónak, vizsgálni kell még az irányelv 8. cikkének alkalmazhatóságát. E rendelkezés lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy az ezen irányelv által szabályozott területen a Szerződéssel összhangban lévő szigorúbb rendelkezéseket fogadjanak el, annak érdekében, hogy a fogyasztók számára magasabb szintű védelmet biztosítsanak. A szolgáltató által tisztességtelen feltételek alapján kirótt költségek és díjak visszatérítése iránti igény törvényi elismerése kétségtelenül a fogyasztóvédelem célját szolgálja. Ráadásul itt olyan nemzeti szabályozásról van szó, amely a fogyasztókkal kötött szerződésekben szereplő tisztességtelen feltételeknek a 93/13 irányelv által szabályozott területét érinti. Mivel végezetül nem kétséges az elsődleges joggal való összeegyeztethetősége, e nemzeti szabályozás megfelel az irányelv 8. cikke által nyújtott felhatalmazás uniós joggal összhangban történő gyakorlására vonatkozó követelményeknek. Következésképpen az ilyen nemzeti szabályozás nem ellentétes a 93/13 irányelvvel.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről*

77. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés logikus értelmezés alapján két különböző témakörre osztható. A kérdést előterjesztő bíróság elsősorban arra kíván választ kapni, hogy egy olyan szerződési feltétel, amellyel az eladó vagy szolgáltató egyoldalúan módosítja a szerződési feltételeket, anélkül hogy az árváltoztatási módszert egyértelműen leírná, vagy a szerződésben érvényes indokokat tüntetne fel, tisztességtelen jellegűnek tekintendő-e a 93/13 irányelv értelmében. Amennyiben erre igenlő választ kellene adni, a kérdést előterjesztő bíróság ezt követően tudni kívánja, hogy a nemzeti jog előírhatja-e e szerződési feltétel *ipso iure* semmisségét. Az áttekinthetőség érdekében a két témakörrel külön és egymást követően kell foglalkozni.

1. A jogvita tárgyát képező feltétel tisztességtelen jellegének megítélése

a) A tartalmi vizsgálat tárgya

78. A feltételek tisztességtelen jellegének megítélését megelőzően a nemzeti bíróságnak először arról kell meggyőződnie, hogy egyáltalán jogosult a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti tartalmi vizsgálatot elvégezni. E vonatkozásban a Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ügyben hozott ítéletre [42] kell utalni, amelyben a Bíróság leszögezte, hogy ez a szabályozás többek között nem a 93/13 irányelv hatályát határozza meg, hanem annak célja „azon szerződési feltételek tartalmi vizsgálata módjának és terjedelmének a megállapítása, amelyeket egyedileg nem tárgyaltak meg, és amelyek az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között kötött szerződések alapvető szolgáltatásait írják le”. [43] A 4. cikk (2) bekezdése szerint „[a] feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetők”.

79. Az a körülmény, hogy az alapeljárás alperese kiszámlázza ügyfeleinek a készpénz-átutalási megbízás díját, felületesen szemlélve annak feltételezéséhez vezethetne, hogy a kérdéses gyakorlat kizárólag az árat mint a szerződésből fakadó fő teljesítési kötelezettséget érinti, ami a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében csak akkor képezheti tartalmi vizsgálat tárgyát, ha a szóban forgó feltétel megfogalmazása nem egyértelmű és világos. Ezáltal azonban átsiklanánk afölött, hogy a jogvita középpontjában nem annyira a költségek mértéke áll, mint az, hogy az alperesnek joga van bizonyos szolgáltatásokra vonatkozó szerződési feltételeket egyoldalúan módosítani. A felvetett kérdés tehát összetettebbnek bizonyul, mint amilyennek első látásra tűnik. Valójában a szerződés módosításának egy bizonyos módját – amely elvileg alkalmas arra, hogy a fogyasztót jelentősen hátrányos helyzetbe hozza – kell a 93/13 irányelv szerinti vizsgálatnak alávetni. Az a tény, hogy a melléklet 1. j) pontjával összefüggésben értelmezett 3. cikk (1) bekezdése egy hasonló helyzetet említ, támpontot ad annak értékeléséhez, hogy az irányelv megalkotójának szándéka szerint az egyoldalú szerződésmódosítás módját a 93/13 irányelv értelmében szigorúbban kell megítélni. A szabályozás hatálya és a fogyasztókat érintő következményei amellett szólnak, hogy a tartalmi vizsgálat elengedhetetlen. Ennek alapján a szóban forgó feltételek világos és érthető mivoltával kapcsolatos követelményeket, mint a tartalmi vizsgálat feltételét, amelynek fennállását az illetékes nemzeti bíróságnak eseti jelleggel kell megállapítania, [44] nem szabad túl enyhén meghatározni.

42 — Hivatkozás a fenti 19. lábjegyzetben

43 — Uo., 34. pont.

44 — Lásd a fenti 19. lábjegyzetben hivatkozott Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ügyben hozott ítélet 32. pontját.

b) A felsorolás példálózó jellege és a hatáskörök megosztása

80. Azon alapvető jelentőségű kérdéssel kapcsolatban, hogy maga a jogvita tárgyát képező feltétel tisztességtelen jellegűnek tekintendő-e, megjegyzendő, hogy a 93/13 irányelv 3. cikke a jóhiszeműségnek, valamint a felek jogai és kötelezettségei jelentős egyenlőtlenségének fogalmaira utalva csak általános módon határozza meg azokat az elemeket, amelyek valamely egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételt tisztességtelenné tesznek.[45] Ebben az összefüggésben az irányelv 3. cikkének (3) bekezdése által hivatkozott melléklet mindössze jelzésszerű, és nem teljes felsorolását tartalmazza azon feltételeknek[46], amelyek tisztességtelennek tekinthetők.[47] A felsorolásban szereplő valamely feltételt nem kell szükségképpen tisztességtelennek tekinteni, és fordítva, egy ott nem szereplő feltétel tisztességtelennek minősíthető.[48] Ezért pusztán abból a tényből, hogy valamely feltétel szerepel a felsorolásban, nem lehet automatikusan azt levezetni, hogy az tisztességtelen.

81. Az ítélkezési gyakorlat által egy ilyen körülménynek tulajdonított jelzésszerű jelleg ellenére a szóban forgó feltételt önmagában és részletesen kell vizsgálni az esetlegesen tisztességtelen jellege szempontjából. Ezt a 93/13 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában fennálló, a szerződés megkötését kísérő összes körülményre, valamint a szerződés minden egyéb feltételére, amelytől e szerződés függ.

82. Ebben az összefüggésben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság immár állandó ítélkezési gyakorlata szerint a nemzeti bíróság feladata annak megállapítása, hogy a szerződési feltétel megfelel-e mindazon kritériumoknak, amelyek szerint valamely feltételt tisztességtelennek lehet minősíteni a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében.[49] Ez a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem szempontjából azt jelenti – amire az eljárásban érintett összes fél egyetértőleg hivatkozott írásbeli észrevételeiben –, hogy nem a Bíróságnak, hanem a nemzeti bíróságnak kell megítélnie a jogvita tárgyát képező feltétel tisztességtelen jellegét.

83. Emellett az ítélkezési gyakorlatból az is következik, hogy a Bíróság az EUMSZ 267. cikkben ráruházott, az uniós jog értelmezésére vonatkozó hatáskörének gyakorlása során az uniós jogalkotó által a tisztességtelen feltétel fogalmának meghatározásakor használt általános szempontokat értelmezheti. Amint azt a Bíróság utoljára a Pénzügyi Lízing ügyben hozott ítéletben leszögezte,[50] ez az értelmezési hatáskör kiterjed többek között a 93/13 irányelv mellékletében szereplő feltételek tényállásaira. Ezzel szemben nem dönthet ezen általános szempontoknak valamely egyedi feltételre való alkalmazásáról, amit az adott ügy körülményeire tekintettel kell vizsgálni.[51]

84. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésből hallgatólagosan az következik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság nyilvánvalóan abból indul ki, hogy a jogvita tárgyát képező feltétel messzemenően megfelel a melléklet 1. j) pontja szerinti tényállásnak. Ez a besorolás, legalábbis a Bíróság rendelkezésére álló tényállási információk alapján, nem kifogásolható. Amint az ugyanis az iratokból

45 — Lásd a fenti 5. lábjegyzetben hivatkozott Pannon GSM ügyben hozott ítélet 37. pontját és a C-237/02. sz. Freiburger Kommunalbauten ügyben 2004. április 1-jén hozott ítélet (EBHT 2004., I-3403. o.) 20. pontját.

46 — Ahogyan az a tizenhetedik preambulumbekezdésből következik, ennek az irányelvnek az alkalmazásában a mellékletben felsorolt feltételek csak jelzésértékűnek tekinthetők. Az irányelv minimális szabályozási jellege miatt e felsorolás körét, különösen e feltételek hatályát tekintve, a tagállamok bővíthetik vagy szűkíthetik saját nemzeti jogalkotásukban.

47 — Lásd a fenti 5. lábjegyzetben hivatkozott Pannon GSM ügyben hozott ítélet 38. pontját és a fenti 45. lábjegyzetben hivatkozott Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet 20. pontját.

48 — Lásd a C-478/99. sz., Bizottság kontra Svédország ügyben 2002. május 7-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-4147. o.) 20. pontját és a fenti 45. lábjegyzetben hivatkozott Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet 20. pontját.

49 — Lásd a fenti 45. lábjegyzetben hivatkozott Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet 25. pontját; a fenti 5. lábjegyzetben hivatkozott Pannon GSM ügyben hozott ítélet 43. pontját; a fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 23. pontját, valamint a C-137/08. sz. Pénzügyi Lízing ügyben 2010. november 9-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-10847. o.) 43. és 44. pontját.

50 — A fenti 49. lábjegyzetben hivatkozott Pénzügyi Lízing ügyben hozott ítélet 44. pontja.

51 — Lásd a fenti 45. lábjegyzetben hivatkozott Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet 22. pontját; a fenti 5. lábjegyzetben hivatkozott Pannon GSM ügyben hozott ítélet 42. pontját; a fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 22. pontját, valamint a fenti 49. lábjegyzetben hivatkozott Pénzügyi Lízing ügyben hozott ítélet 43. és 44. pontját.

következik,[52] az alapeljárás alperese a készpénz-átutalási megbízási díjak kirovásában álló kifogásolt üzleti gyakorlatot a 2008 júniusa és októbere közötti időszakban fokozatosan vezette be, mégpedig általános szerződési feltételeinek módosításával. Ezzel kapcsolatban csak az kétséges továbbra is, hogy az új általános szerződési feltételek bevezetése kizárólag az újonnan kötött szerződésekre volt-e érvényes, vagy pedig minden ügyfelet egyformán érintett. Mivel e tekintetben közelebbi információ nem áll rendelkezésre, a továbbiakban a második helyzetből kell kiindulni. A tényállás életszerű szemlélete is amellett szól, így abból kell kiindulni, hogy egy eladó vagy szolgáltató érdeke inkább az lehet, hogy általános szerződési feltételei átfogó hatállyal, a közte és ügyfelei között fennálló összes szerződés vonatkozásában érvényesek legyenek. Így szemlélve az alapügyben a szerződési feltételek hátrányos módosításáról van szó, ahogyan az a melléklet 1. j) pontja szerinti tényállás leírásában szerepel.

85. Az előzetes döntéshozatali eljárás keretében megvalósuló hatáskörmegosztásnak megfelelően a Bíróság a kérdést előterjesztő bíróság általi besorolás alapján az irányelv megjelölt rendelkezéseinek értelmezésére fog szorítkozni, amelynek során az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés szakszerű megválaszolása érdekében szükségképpen figyelembe kell venni az alapügy körülményeit is.

c) A releváns feltétel tényállásának értelmezése

86. Az értelmezés kiindulási pontja a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében szereplő alapvető jelentőségű rendelkezés. Eszerint valamely egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelen feltételnek tekintendő, ha „a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára”. Ha az eladó vagy szolgáltató, amint az alapügyben is, fenntartja magának a jogot a szerződés fontos elemeinek megváltoztatására, amelyek közé tartozik az ár, valamint a szerződés teljesítésének költségei is, akkor ez adott esetben olyan helyzetet eredményezhet, amelyben a fogyasztó védtelenül ki van szolgáltatva az eladó vagy szolgáltató akaratának, amennyiben kivételesen nem biztosított számára a módosítás kifogásolásának joga. A fogyasztót károsító egyenlőtlenség kockázata annál nagyobb, minél kevésbé meghatározott a szóban forgó feltétel a szerződés azon elemeinek vonatkozásában, amelyeket az eladó vagy szolgáltató egyoldalúan módosíthat. Az ilyen szabályozás a szerződésből eredő jogok és kötelezettségek jelentős eltolódását eredményezheti a fogyasztó kárára, ami sérti a jóhiszeműség követelményét. Különösen így van ez akkor, ha az eladó vagy szolgáltató módosítási joga, amint az alapügyben is, a szerződés fő tárgyára is kiterjed, nem csak annak egyéb elemeire korlátozódik. Az irányelv megalkotója nem utolsósorban egy ilyen helyzetből a fogyasztóra háruló kockázatok tudatában foglalta azt bele általános formában a melléklet 1. j) pontjába.

87. Mindazonáltal nem minden egyoldalú szerződésmódosítást megalapozó feltétel tisztességtelen, hanem csak azok, amelyek olyan módosítási jogot biztosítanak, amelynek nem feltétele az érvényes indok megléte, vagy amelyek a kérdéses módosítás okát nem tüntetik fel magában a feltételben. A melléklet 1. j) pontja szerinti tényállás azt feltételezi, hogy a fogyasztó kellően védve van, ha előzetesen tájékoztatják egy esetleges szerződésmódosítás lehetőségéről és feltételeiről. Érvényes indok – különösen a komoly indok 1. g) pontban való ismérvkénti említéséből fordított következtetéssel levezethetően – nem csak akkor áll fenn, ha a szerződési kötelezettségek meghatározása minden részletének változatlanul hagyása nem várható el. Ehelyett elegendő bármilyen jogilag kellően nyomós ok a szerződési kötelezettségek leírásának a feltétel alapján lehetséges módosítására vonatkozóan. Ennek megfelelően az érintett érdekek értékelését követően jogilag súlyos ok meglétéről van szó. A módosítás okát a feltételben egyértelműen le kell írni. Ha hiányzik az ok megnevezése, akkor a feltétel általában már önmagában emiatt tisztességtelen. Az ok ismertetését a fogyasztó számára világosan és érthetően kell megfogalmazni. Ez a kötelezettség már a 93/13 irányelv 5. cikkéből is következik, mely szerint valamennyi írásban szereplő feltételnek világosnak és érthetőnek kell lennie. A melléklet 1. j) pontja szerinti tényállás betűje és szelleme alapján e tekintetben nem elegendő az, ha a feltétel

52 — Lásd az alapeljárás alperese 2009. május 4-i ellenkérelmének 3. oldalát.

pusztán megismétli az érvényes indok generálklauzulaszerű fogalmát. Az esetleges indokot ehelyett kellően átlátható formában kell ismertetni.[53] Ahogyan az az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésből közvetve következik, ez a feltétel az alapügyben nyilvánvalóan nem teljesül, így mindenképpen indokolt a feltétel tisztességtelen jellegűvé minősítése. A végső értékelés azonban az e tekintetben hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság feladata.

2. Az *ipso iure* semmisségről

a) A nemzeti jog által jogkövetkezményként előírt semmisségről

88. A következőkben tárgyalandó kérdéssel kapcsolatban, miszerint a nemzeti jog előírhatja-e egy tisztességtelen szerződési feltétel *ipso iure* semmisségét, először az ezen indítvány 47. és következő pontjában tett megállapításaimra kell utalni.

89. Amint ott kifejtettem, a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése mindössze annyit ír elő, hogy a kérdéses feltétel „nem jelent[het] kötelezettséget a fogyasztóra nézve”, míg tisztességtelen jellege megállapításának további jogkövetkezményei a nemzeti jog alapján alakulnak. Az irányelv ezen rendelkezése egy bizonyos eredmény előírására szorítkozik, amelynek elérését a tagállamok az irányelv átültetésekor kötelesek biztosítani, nem határozza meg azonban konkrétan, hogy az adott feltételt érvénytelennek vagy hatálytalannak kell-e nyilvánítani. Ez ehelyett a nemzeti jog körében marad. Egy ilyen szabályozás megfelel az irányelv mint jogközelítési eszköz jogi természetének, amely az EUMSZ 288. cikke értelmében az elérendő célokat illetően kötelező, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyja.

90. Ennek alapján a semmisség koncepciója alapvetően összeegyeztethetőnek tűnik a 93/13 irányelvvel, mivel a 6. cikk (1) bekezdése céljának megfelelően megakadályozza, hogy egy tisztességtelen szerződési feltétel a fogyasztó terhére joghatásokat fejtsen ki.[54]

b) A semmisség *ipso iure* hatályáról

91. Azon kérdést illetően, hogy a nemzeti jog előírhatja-e *ipso iure* hatállyal egy ilyen feltétel semmisségét, a Bíróságnak a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatára kell utalni, amely a fogyasztóvédelmi célkitűzés teljesülése érdekében fontos követelményeket határozott meg az uniós jogot átültető nemzeti jogszabályokkal szemben.

92. Emlékeztetni kell egyrészt az Océano Grupo Editorial és Salvat Editores ügyben hozott ítéletre[55], amelyben a Bíróság kimondta, hogy „[a]z […] irányelv 6. cikkében megfogalmazott célkitűzés nem [érhető] el, ha a fogyasztóknak maguknak kell valamely szerződési feltétel tisztességtelen voltára hivatkozni, [és hogy] a fogyasztók hatékony védelme csak akkor biztosítható, ha a nemzeti bíróságnak lehetősége van az ilyen feltétel hivatalból történő értékelésére”.[56] Másrészt emlékeztetni kell a Pannon GSM ügyben hozott ítéletre[57], amelyben a Bíróság ezt az ítélkezési gyakorlatot oly módon pontosította, hogy „kizárt az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének olyan értelmezése, mely szerint

53 — Lásd Pfeiffer, T., a 11. lábjegyzetben idézett mű, melléklet, 91. pont, 17. o.

54 — Ebben az értelemben Ebers, M., a 10. lábjegyzetben idézett mű, 405. o., akinek álláspontja szerint az abszolút semmisség koncepciója eleget tesz az ítélkezési gyakorlat követelményeinek, a relatív semmisség esetében azonban nem ez a helyzet. Más koncepciók, például a protektív semmisség *(protective nullity)* koncepciója a szerző véleménye szerint összhangban lévőnek tűnnek a Bíróság ítélkezési gyakorlatával, amennyiben a fogyasztó akkor is védelemben részesül, ha elmulasztja kifogásolni a feltétel tisztességtelen jellegét, vagy mert nem ismeri a jogait, vagy pedig mert egyszerűen visszariad e jogok érvényesítésétől (a protektív semmisség elvével kapcsolatban az olasz polgári jogban lásd Schurr, F., *Handbuch Italienisches Zivilrecht,* kiadó: Bernhard Eccher / Francesco Schurr / Gregor Christandl, Bécs, 2009., 323. o., 3/437. pont).

55 — Hivatkozás a fenti 4. lábjegyzetben.

56 — Uo, 26. pont.

57 — A fenti 5. lábjegyzetben hivatkozott Pannon GSM ügyben hozott ítélet.

valamely tisztességtelen szerződési feltétel kizárólag a fogyasztó erre irányuló kifejezett kérelme esetén nem jelent kötelezettséget reá nézve". A Bíróság ezt azzal indokolta, hogy „[e]gy ilyen értelmezés […] a nemzeti bíróságot megfoszt[aná] attól a lehetőségtől, hogy a hozzá benyújtott kérelem elfogadhatóságának vizsgálata keretében, és a fogyasztó erre irányuló kifejezett kérelme nélkül, hivatalból értékelje valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét". [58]

93. Amint azt korábban a Pénzügyi Lízing ügyre vonatkozó indítványomban [59] kifejtettem, ez az ítélkezési gyakorlat úgy értendő, hogy egyrészt, a nemzeti bíróság az uniós jog alapján köteles a tisztességtelen feltétel hivatalból történő vizsgálatára, másrészt pedig, hogy a tisztességtelen feltétel kötőereje hiányának *ipso iure* kell beállnia. [60] Csak ezen követelmények teljesülése esetén biztosítható, hogy a feltétel kötőereje hiányának beálltához nem szükséges a fogyasztó alakszerű cselekménye.

94. E tekintetben a tagállamoknak jogukban áll egy tisztességtelennek minősített szerződési feltétel kötőerejének a fogyasztó tekintetében beálló hiányára vonatkozó előírást nemzeti jogukba úgy átültetni, hogy [e feltétel] *ipso iure* semmisnek minősüljön.

C – *Összefoglaló megállapítások*

95. Végezetül szükséges röviden összefoglalni az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések fenti vizsgálatából eredő lényeges megállapításokat:

96. A vizsgálat megmutatta, hogy a 93/13 irányelv az arra feljogosított szervezet által indítható kereset alakzatának a tagállami jogrendszerekbe történő felvételét nemcsak megengedi, hanem ezen túlmenően a 7. cikk (2) bekezdése szerinti, az egyéni szintet meghaladó jogvédelem „megfelelő" és „hatékony" eszközének tartja a tisztességtelen feltételek üzleti forgalomban való használatának „megszüntetése" céljából. [61]

97. Bár a 93/13 irányelv 7. cikkében csak pontszerűen előforduló előírások, és az uniós jogalkotó által választott minimális harmonizációs szint széles mérlegelési jogkört biztosít a tagállamoknak eljárásjoguk kialakítása tekintetében, bizonyos feltételeknek teljesülniük kell annak biztosítása érdekében, hogy a fogyasztóvédelem törvényhozói célja megvalósuljon. Ehhez tartozik, hogy a korábban már tisztességtelennek minősített szerződési feltétel az érintett fogyasztókra nézve továbbra „[s]em jelent kötelezettséget". [62] Ennek a célkitűzésnek mindenképpen eleget tesz egy olyan szabályozás, amely nemzeti bírósági megállapítási ítéletek számára nemcsak a bírósági eljárásban részt vevők vonatkozásában biztosít joghatást, hanem rajtuk kívül mindenki vonatkozásában *(erga omnes),* aki az eladóval vagy szolgáltatóval szerződést kötött. [63] Az irányelv céljának elérése szempontjából eljárásjogi szükségszerűségnek bizonyul a jogsértés megszüntetése iránti kereset, amely kialakításának alapvető vonásait a 2009/22 irányelv is szabályozza. [64]

58 — Uo., 24. pont.

59 — A fenti 49. lábjegyzetben hivatkozott Pénzügyi Lízing ügyre vonatkozó 2010. július 6-i indítvány 105. pontja.

60 — Lásd Heinig, J., „Die AGB-Kontrolle von Gerichtsstandsklauseln – zum Urteil Pannon des EuGH", *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht,* 2009., 885. o., aki a Bíróság ezen ítéletben tett megállapításait akként értelmezi, hogy az a hivatalból történő vizsgálat kötelezettségével csak akkor egyeztethető össze, ha a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szerinti érvénytelenség *ipso iure* beáll, és arra a fogyasztónak nem kell hivatkoznia; Borges, G., „AGB-Kontrolle durch den EuGH", *Neue Juristische Wochenschrift,* 2001., 2061.

61 — Lásd a jelen indítvány 39–43. pontját.

62 — Uo., 51. pont.

63 — Uo., 61. pont.

64 — Uo., 66. és az azt követő pontok.

98. A továbbiakban megállapításra került, hogy bár a tisztességtelen feltétel használata alapján beszedett költségek és díjak visszatérítése iránti esetleges fogyasztói igényeket a 93/13 irányelv nem szabályozza, az ilyen tartalmú nemzeti szabályozás alapvetően mégsem ellentétes az irányelvvel.[65] Végezetül a vizsgálatból kiderül, hogy komoly jelek utalnak arra, hogy a jogvita tárgyát képező feltétel megfelel a melléklet 1. j) pontja szerinti tényállásnak, és hogy esetében teljesülnek azok a szempontok, amelyek alapján a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében tisztességtelennek minősítendő. E feltétel tisztességtelen jellegének végső megállapítása azonban a nemzeti bíróság feladata.[66] Amennyiben a feltétel tisztességtelen jellege megállapítást nyer, a 93/13 irányelvvel nem ellentétes a feltétel *ipso iure* semmisségének a nemzeti jog által előírt módon történő megállapítása.[67]

VII – Végkövetkeztetések

99. A fenti megfontolások alapján azt javasolom a Bíróságnak, hogy a Pest Megyei Bíróság előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következő válaszokat adja:

1. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 6. cikkének (1) bekezdése, valamint 7. cikkének (1) és (2) bekezdése akként értelmezendő, hogy azokkal nem ellentétes, ha valamely eladó vagy szolgáltató által a fogyasztókkal kötött szerződésekben használt tisztességtelen feltétel, amelynek semmisségét vagy kötőerejének hiányát a nemzeti bíróság törvényben meghatározott és erre jogosult szervezet közérdekű keresete nyomán megállapítja, ezen eladó vagy szolgáltató által a fogyasztókkal kötött szerződések egyikében sem fejt ki joghatásokat.

2. Az irányelv 6. cikkének (1) bekezdése és 7. cikkének (1) és (2) bekezdése az eljárásban részt nem vevő fogyasztó részére nem biztosítja a valamely feltétel tisztességtelen jellege következtében keletkezett költségek visszatérítése iránti igényt, ha a feltétel tisztességtelen jellegét egy másik, őt nem érintő eljárásban állapították meg. Nem ellentétes ugyanakkor az irányelv 8. cikkével az olyan nemzeti szabályozás, amely ilyen esetben biztosítja a fogyasztó számára a visszatérítés iránti igényt.

3. Az a szerződési feltétel, amely feljogosítja az eladót vagy szolgáltatót az általános szerződési feltételek egyoldalú, az árváltoztatási módszer egyértelmű leírása vagy a szerződésben feltüntetett és érvényes indok nélküli megváltoztatására, az irányelv 3. cikkének (3) bekezdéséhez kapcsolódó melléklet 1. j) pontja szerinti tényállás körébe tartozik. A nemzeti bíróságnak kell azonban a konkrét esetben az adott feltétel tisztességtelen jellegét megítélnie. Az ilyen feltétel *ipso iure* semmisségét előíró nemzeti szabályozás az irányelvvel nem ellentétes.

65 — Uo., 76. pont.
66 — Uo., 87. pont.
67 — Uo., 94. pont.